

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE TEOLOGIE ROMANO-CATOLICĂ
SPECIALIZAREA PATRIMONIU CREȘTIN EUROPEAN

**BIBLIOTECA PĂRINȚILOR ASUMPTIONIȘTI – PROMOTOARE A
CULTURII BIZANTINE ÎN BUCUREȘTIUL ANILOR 1937 – 1947**

LUCRARE DE DISERTAȚIE

COORDONATOR:

Pr. conf. dr. Lucian Dîncă

Masterand:

dr. Laurențiu-Costin Dumitru

București

Iunie 2019

.....
(conducător științific)

DECLARAȚIE

Subsemnatul/Subsemnata DAMITRU T. LAURENȚIU - COSTIU

candidat la examenul de disertație la **Facultatea de Teologie Romano-Catolică** în domeniul **Teologie**, programul de studii: **Patrimoniul creștin european**, declar pe proprie răspundere că lucrarea de față este rezultatul muncii mele, pe baza cercetărilor mele și pe baza informațiilor obținute din surse care au fost citate și indicate, conform normelor etice, în note și bibliografie. Declar că nu am folosit în mod tacit sau ilegal munca altora și că nicio parte din teză nu încalcă drepturile de proprietate intelectuală a altcuiva, persoană fizică sau juridică. Declar că lucrarea nu a mai fost prezentată sub această formă vreunei alte instituții de învățământ superior în vederea obținerii unui grad sau titlu științific ori didactic.

Semnătura,

Data

11.06.2019

CUPRINS

INTRODUCERE.....	2
1. ISTORICUL BIBLIOTECII	5
1.1. PĂRINȚII ASUMȚIONIȘTI ȘI INTERESUL PENTRU STUDIILE BIZANTINE	5
1.2. CONSTITUIREA BIBLIOTECII BIZANTINE.....	8
2. COLABORĂRILE CU INSTITUTELE CULTURALE ȘI ȘTIINȚIFICE DIN BUCUREȘTI ..	31
3. COLABORĂRILE CU PERSONAJELE MARCANTE ALE VREMII	42
4. CONCLUZIE – APORTUL CULTURAL ȘI ȘTIINȚIFIC AL BIBLIOTECII.....	52
BIBLIOGRAFIE	54

Introducere

Lucrarea de față își propune să aducă în discuție rolul pe care l-a avut biblioteca Părinților Asumpționiști prin prezența și activitatea ei la București între anii 1937 și 1947. Așa cum menționează chiar titlul dorim să vedem dacă a fost promotoare a culturii bizantine și de asemenea să evidențiem și modul în care reușit să facă acest lucru.

Am ales această temă din două motive personale: primul este legat de faptul că posedând pregătire în domeniul filologic, pasiunea pentru cărți și biblioteci este specială, iar cel de-al doilea s-a născut atunci când am auzit prima dată despre biblioteca bizantină a Părinților Asumpționiști (chiar când aceștia sărbătoreau 80 de ani de la inaugurarea, pe atunci, Centrului pentru Studii Bizantine la București). Cu această ocazie am aflat câte ceva din istoricul bibliotecii, dar și despre relația pe care au avut-o călugării cu mediul științific, academic de atunci, motiv pentru a cerceta mai amănunțit aspecte ale prezenței acesteia la București.

În urma studierii documentelor referitoare la activitatea bibliotecii, dar și a altor informații, am structurat rezultatele cercetării în trei capitole:

1. Istoricul bibliotecii

Aici în două subcapitole (Părinții Asumpționiști și interesul pentru studiile bizantine, Constituirea bibliotecii bizantine) vom menționa cauzele care au stat la baza dezvoltării unei astfel de biblioteci, contextul în care aceasta a apărut și a funcționat, ca și câteva dintre etapele prin care a trecut aceasta până în zilele noastre.

2. Colaborările cu institutele culturale și științifice din București

Acest capitol va scoate în evidență modul în care a promovat cultura bizantină biblioteca și Institutul Francez pentru Studii Bizantine, relaționând cu diferitele institute culturale și științifice, participând la diferite acțiuni naționale și internaționale, contribuind la un schimb real de informații precum și o împărtășire a rezultatelor muncii, benefic ambelor părți.

3. Colaborările cu personajele marcante ale culturii vremii

Acest capitol va prezenta raporturile personale pe care le-au avut membrii Institutului Francez pentru Studii Bizantine, atât în perioada aceasta de 10 ani de activitate de la București, cât și înainte, dar și după.

Pe întreg parcursul lucrării, ori de câte ori va fi necesar, vom face paranteze poate mai largi decât ar trebui, pentru a face loc explicațiilor legate de persoanele despre care vom discuta. Astfel dorim să știm încă din capul locului ce se află în spatele unui nume, fie el francez, fie român, ori de altă națiune.

Un ultim capitol va prezenta concluziile la care am ajuns în urma demersului istoric pe care l-am întreprins.

Este adevărat că, deși nu este o lucrare profund istorică, totuși, pentru că tema este de fapt o evocare a unei realități de acum 70 – 80 de ani, suntem nevoiți să ne raportăm la materialul prezentat utilizând metode și tehnici specifice cercetărilor istorice. Pentru că vom pleca de la o lucrare deja scrisă de către domnul

Ionuț – Alexandru Tudorie în anul 2014¹, dar și de la ultima apariție legată de aspecte ale prezenței Călugărilor Asumpționiști la București², nu vom mai ridica problema autenticității celor petrecute, ci doar vom da o interpretare acestora.

Cercetarea întreprinsă va fi de tip empiric, calitativă, încercând să înțeleagă impactul pe care l-a avut biblioteca și Institutul Francez pentru Studii Bizantine asupra mediului cultural, academic și științific de la București.

¹ TUDORIE, Ionuț – Alexandru – *The French Institute for Byzantine Studies in Bucharest*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25 – 27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017.

² *Părinții Asumpționiști la ceas aniversar. 80 de ani de prezență la București*, Lucian Dincă (editor), Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2019.

1. Istoricul bibliotecii

1.1. Părinții Asumpționiști și interesul pentru studiile bizantine

Înainte de a purcede la prezentarea interesului Asumpționiștilor pentru studiile bizantine, trebuie să facem câteva observații preliminare. Astfel este necesar să știm cine sunt părinții Asumpționiști, de unde vin, care este carisma lor.

Cel mai bine este să vedem contextul în care își încep activitatea preoții asumpționiști. Este vorba de un context istoric, cel al Revoluției Franceze de la 1789, care a influențat puternic atât mediul social, cât și pe cel spiritual–religios, dând naștere unei sciziuni voite de autoritatea politică între Biserică și Stat, reflectată și în interiorul Bisericii catolice (s-au manifestat două curente: unul, minoritar, care susținea autoritatea Papei asupra puterii politice a Franței, *ultramontanismul*³, și cel de-al doilea, majoritar, care susținea supunerea ierarhilor bisericii locale față de autoritățile statale, *galicanismul*⁴). În acest context Părintele Emmanuel d'Alzon⁵, născut în data de 30 august 1810, la Vigan, lângă Nîmes (aflat în sud-vestul Franței), care era deja vicar general al diecezei de Nîmes, își depune voturile călugărești în inima sa, cu dorința de a forma o Congregație. Primește în 1850 acordul episcopului de a fonda Congregația cu o singură condiție, aceea de a nu părăsi postul de vicar general, pe care l-a și slujit timp de 40 de ani. A lăsat în urma sa o familie spirituală formată din cinci ramuri: *Călugărițele Asumpționiste*, fondate de fiica sa spirituală, Sfânta Marie–Eugénie de Jésus, *Augustinienii Asumpționiști* și *Oblatele Asumpționiste*, fondate de el însuși, în 1850, respectiv 1862, *Micile Surori Asumpționiste*, fondate de unul din primii săi discipoli, Pr.

³ <https://www.britannica.com/topic/Ultramontanism>

⁴ <https://www.britannica.com/topic/Gallicanism>

⁵ Numele original este Emmanuel-Marie-Joseph-Maurice Daudé d'Alzon.

Etienne Pernet și *Oratele Asumpționiste*, fondate de un alt discipol, Pr. François Picard.

Dintr-un interviu cu Pr. Dr. Lucian Dîncă⁶, realizat de Cristian Bădiliță, aflăm care sunt coordonatele principale ale Părinților Augustinieni Asumpționiști. Sunt augustinieni pentru că fondatorul a pornit de la Regula Sf. Augustin (354 – 430), iar asumpționiști pentru că liceul unde a luat naștere Congregația se numea Collège de l'Assomption. Din documentele Asumpționiștilor aflăm și care este trilogia AAA⁷ a Congregației: „Appels, Aptitudes et Attraites”, adică *Chemări* (ale episcopilor sau Congregațiilor Romane), *Aptitudini* (educația, ecumenismul, convertirea protestanților apostolatul maselor prin predicarea populară, presa, pelerinajele, Institutele, operele sociale și parohiale) și *Atrageri*. Este o sinteză a carismei generale a asumpționiștilor (Educația, Presa, Misiunea, Solidaritatea, Pelerinajele, Unitatea, Parohia⁸)

Acum este lesne de dedus din însăși carisma lor, preocuparea pentru lumea bizantină, în speță pentru studiile bizantine (atât educația cât și ecumenismul⁹). Însuși fondatorul a trimis la Constantinopol pe Părintele Victorin Galabert¹⁰ în 1862 pentru a fonda o misiune acolo. Părintele Emmanuel d'Alzon s-a gândit inițial la

⁶ <http://www.centrulpetrusiandrei.ro/cine-suntem/augustinienii-asumptionisti/>

⁷ PÉRIER-MUZET, Jean-Paul – *Les Gandes Lignes de l'Aventure Missionnaire Assomptionniste*, în Collection Recherches Assomption – *L'aventure Missionnaire assomptionniste* – Actes du Colloque d'Histoire du 150ème anniversaire de la Congrégation des Augustins de l'Assomption Lyon-Valpré, 22-26 novembre 2000, p 103.

⁸ <http://www.assumptio.org/qui-sommes-nous.php?pLingua=FRA&pFile=notre-mission.html>

⁹ Pentru clarificare trebuie menționat faptul că folosim „avant la lettre” termenul de ecumenism care a început să fie utilizat mult mai târziu față de perioada la care ne raportăm; noțiunea era numită *Unitate*.

¹⁰ Născut în 6 noiembrie 1830 la Montbazin (Hérault) Franța. A studiat medicina la Facultatea din Montpellier, apoi obține titlul de doctor în medicină în 1854. Îl cunoaște pe Părintele d'Alzon și primește haina monahală în 29 iunie 1855. Pleacă anul următor la Roma pentru studiile de teologie și drept canonic. Face voturile perpetue la Roma pe 30 iunie 1856. Obține și aici un titlu de doctor în drept canonic și este hirotonit în 7 iunie 1857. Între 1858 și 1862 predă la Colegiul din Nîmes. Este trimis la Constantinopol pentru a fonda o casă asumpționistă cu scopul vădit de a pregăti calea unirii bulgarilor cu Biserica Catolică. Deschide o școală primară catolică la Philippopoli în 1864, pentru ca mai apoi aceasta să se dezvolte, devenind Colegiul Sfântul Augustin (1884). Învăță limbile bulgară și turcă pentru a putea observa cât mai bine felul de a trăi și de a gândi al celor aflați încă sub Imperiul Otoman. Acest lucru face ca la Conciliul Vatican I să fie translator pentru episcopii orientali care nu stăpâneau bine limba latină. Din 1876 este numit de către fondatorul Congregației „Provincial al misiunii”. Pe perioada Războiului ruso-turc (1877 – 1878) este pe front ajutând răniții din ambele tabere. A avut bucuria să vadă cum în 1883 ia naștere o comunitate asumpționistă într-un cartier musulman. Din păcate, aflat la Nîmes, la doar 55 de ani face o congestie cerebrală și moare în 7 februarie. Este îngropat în apropierea celui care i-a schimbat viața, Părintele D'Alzon. Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/victorin-galabert-1830-1885>.

latinizarea ritului oriental, dar nu avea sens eliminarea acestei diferențe, așa că a lăsat fraților capacitatea de slujire bi-rituală (oriental și occidental) asemenea celor doi plămâni cu care respiră corpul uman. Odată ajunși aici, Părinții Augustinieni Asumpționiști și-au extins carisma în tot arealul, fondându-se astfel Misiunea Orientală care cuprindea Bulgaria, Turcia, Grecia, Rusia, România, Fosta Iugoslavie și chiar Ierusalimul. Reținem faptul că au fondat misiuni cu scopul principal al Unității, prin educație și prin culturalizare (punere în comun a celor două culturi, cu finalitatea îmbogățirii reciproce).

Din dorința de cunoaștere cât mai detaliată a specificului bizantin, asumpționiștii sosiți în Orient s-au simțit datori să se documenteze cât mai bine, dar și să pună la dispoziția altora aceste lucruri, astfel că de la fondarea acestui Institut și până în zilele noastre biblioteca aferentă a strâns o multitudine de cărți valoroase, nu doar prin vechime, cât și prin capacitatea de exprimare a specificului creștin oriental. În Turcia o comunitate mică, dar foarte importantă este la Kadiköy (localitatea antică Calcedon importantă pentru că aici a avut loc cel de-al patrulea Conciliu Ecumenic din 451 când a fost combătut monofizismul), fondată în 1895. Aici, a luat ființă o bibliotecă legată de activitatea Institutului Francez pentru Studii Bizantine (IFEB – Institut Français d'Études Byzantines). Așa după cum este și denumit acest Institut își propunea să studieze cu atenție cultura bizantină, cea de care biserica occidentală se despărțise în secolul al XI-lea. În istoria creștinismului au mai fost încercări de refacere a unității, dar toate au fost sortite eșecului. Acum, odată cu poposirea în Orient a Părinților Augustinieni Asumpționiști, se caută o nouă metodă de abordare a Unității creștinilor. Aceasta este bazată, așa cum am menționat mai sus, nu pe absorbție sau uniformizare a ritului, ci pe asumarea și păstrarea diversității. Ori nu poate fi făcută o asumare a diversității decât printr-o cunoaștere esențială și nu formală. Studiarea culturii bizantine nu este doar un act de curiozitate, ci este un act de deschidere și de apropiere reală față de frații ortodocși.

1.2. Constituirea bibliotecii bizantine

Am văzut în subcapitolul anterior interesul Părinților Augustinieni Asumpționiști pentru cunoașterea specificului bizantin. Trebuie să ne oprim acum asupra unuia dintre cele mai puternice instrumente utilizate de aceștia: biblioteca bizantină. Aceasta este parte a IFEB și are ca scop principal obținerea, depozitarea, catalogarea, valorificarea de documente vechi, dar și noi bizantine, precum și punerea la dispoziția doritorilor a colecției.

Începuturile bibliotecii sunt marcate odată cu fondarea casei de la Kadiköy, dar cam ezitante, cu mijloace reduse. Fondatorii (Edmond Bouvy¹¹ și Louis Petit¹²)

¹¹ Născut în 17 mai 1847 la Roubaix (Nord), Franța cu numele de Edmond-Marie Bouvy. Intră la Seminarul din Cambrai (1867) unde primește sutana și tonsura, dar din cauza problemelor de sănătate este trimis acasă. Predă la Colegiul din Tourcoing (1868 – 1871), trece pe la noviciatul iezuit de la Saint-Acheul, dar la fel din cauza sănătății pleacă. Este prezentat de către un prieten Părintelui Vincent de Paul Bally, care îl motivează să intre la Colegiul de la Nîmes, unde primește haina monahală pe 6 martie 1873. Face voturile perpetue pe 21 martie 1876, iar în 23 septembrie același an este hirotonit. Este solicitat să predea teologia la tânăra Facultate Catolică de la Lyon, dând dovadă de un spirit fin și clar, cu un stil elegant, ce ar putea fi un model pentru mulți frați asumpționiști. se stabilește la Colegiul din Nîmes, unde predă diferite discipline din 1873 până în 1888. Obține un titlu de doctor la Paris (mai 1886), apoi peregrinează prin diferite locuri cu scopul vădit didactic formativ (Ierusalim, Livry, Kadiköy ș. a.). Ajută prin activitatea sa și la propășirea revistei Échos d'Orient, dar și fondează revista Revue Augustinienne (1901 – 1910) împreună cu Părintele Merklen. Pleacă din cauza sănătății la Montpellier în 1910, iar apoi la Roma (1913 – 1919), mai târziu la San Remo (1920 – 1922) și Menton (1923 – 1927). Din 1927 se retrage la Lorgues (Var), unde va și muri la 3 iulie 1940, aproape neobservat din cauza declanșării celui de-al doilea Război Mondial.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/edmond-marie-bouvy-1847-1940>.

¹² Născut în 21 februarie 1868, dintr-o familie modestă din Savoia, s-a alăturat asumpționiștilor în 1885, a făcut voturile perpetue în 1887 și a fost hirotonit în 1891. A fost trimis în 1895 ca superior al Casei de la Kadiköy, iar printre primele sale inițiative pentru cunoașterea bisericii orientale precum și răspândirea cunoștințelor despre aceasta a fost fondarea revistei Les Échos d'Orient. A fost un susținător al apostolatului intelectual, fondând în Casa de studii de aici și o bibliotecă bizantină. Un bun administrator, organizator, datorit cu o inteligență rapidă și o personalitate asertivă, un extraordinar dar al limbilor, își croiește foarte repede un loc printre cercetătorii bizantinologi. Devine membru al Societății Literare Grecești, principalul centru al culturii elenistice din Imperiul Otoman, dar și membru al Institutului Rus de Arheologie de la Pera. Din cercetările sale au rezultat volumele de la 37 la 46 din renumita colecție Mansi de documente conciliare și epigrafice, care din păcate a rămas neterminată până în secolul al XVIII-lea. Datorită prodigioasei sale activități, a devenit un oaspete familiar și binevenit al principalelor mănăstiri ortodoxe, chiar și de la Muntele Atos. Cu ocazia Capitlului General asumpționist de la Roma din 1906, stabilește relații cordiale cu Monseniorul Cani, unul dintre curatorii Arhivelor Vaticanului, care îl pune în legătură cu Canon Martin, iar împreună vor purcede la proiectului gigantic de publicare a Actelor Conciliului Vatican I. în 1912 este numit Arhiepiscop de Atena și delegat apostolic în Grecia. Astfel este primul călugăr asumpționist devenit episcop. Din nefericire situația dificilă din Balcani cauzată de războaiele balcanice, asasinarea regelui Alexandru, schimbările de guvern, loviturile de stat, intrigile militare și diplomatice, dar și tensiunile și conflictele religioase i-a șubrezit și activitatea, dar mai ales sănătatea. A depus mari eforturi pentru a ajuta populația

nu au pornit pe drumul fondării unei biblioteci fără instrumente bibliografice; s-au folosit de un mic manual al preotului Edmond Bouvy despre cărțile esențiale grecești, ordonate pe domenii. Astfel au construit planuri de cercetare pentru fiecare domeniu, de la teologie (pe diversele ramuri) până la patristică, filozofie sau altele. Acest manual propunea o listă de cincizeci de astfel de titluri (dicționare și lucrări de referință) din care mare parte acum sunt în posesia bibliotecii. De asemenea se poate observa că, deși nu poate fi precizat exact momentul intrării fiecărui volum în bibliotecă (chiar dacă sunt însemnate cu sigla Kadiköy și poartă cotația veche de tipul literă-cifră¹³ nu poate fi refăcută fizionomia din acele vremuri), ele erau totuși reunite după o serie de programe de studiu (greacă modernă, greacă veche, greacă biblică, liturghiile sfintei jertfe, patrologie) care erau practicate în casa de formare de aici.

Deși la început era foarte săracă (în mai 1896, dar și în februarie 1897, Louis Petit scria lui Emmanuel Bailly¹⁴ despre importante lipsuri din scrierile patristice și patrologie¹⁵), începând cu anii 1898 – 1907 are loc o creștere a fondului de carte. Astfel intră în posesia bibliotecii cărți și colecții valoroase ca: *Patrologie grecque*

expulzată din Asia Mică după Primul Război Mondial. În 1926, demisionează din Scaunul Atenei, din cauza problemelor de sănătate, și merge la Roma în comunitatea asumpționistă de acolo. Papa însuși scria: *Este Providența cea care ne trimite pe Mgr. Petit. Are o treabă mare de făcut, își poate dedica mai mult timp liber; dar mai presus de toate el va fi consultantul nostru special pentru Est. Avem nevoie de el. El ne va oferi mai multe servicii decât în Atena* (vezi articolul Mgr. Louis Petit scris de Séverien Salaville publicat în *Échos d'Orient*, nr. 150 (1928), pp. 128-137.) Se stinge din viață la un an după aceasta, în 5 noiembrie 1927. Cu ocazia unui colocviu omagial susținut în 1997 la Roma, prin participarea mai multor cercetători din diferite universități și centre (Belgia, Bulgaria, Franța, Italia și Olanda) s-au reanalizat atât viața cât mai ales activitatea sa academică, astfel reușindu-se să se ofere o nouă viziune asupra eforturilor depuse de acesta în slujirea atât spirituală, cât și intelectuală. Toate actele acestui colocviu au fost publicate cu titlul „*Mgr Petit, Assomptionniste, fondateur des „Échos d'Orient”, archevêque latin d'Athènes (1868-1927). Actes du Colloque. Rome, 15-17 déc. 1997*”, editat de Bernard Holzer, A.A.

Cf. <https://www.assumption.us/about-us/portraits/prominent-assumptionists/958-rev-louis-petit-1868-1927>.

¹³ CASSIN, Matthieu, *Au milieu des livres. Constitution et fonctions de la bibliothèque de l'IFEB*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25-27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017, p. 69 și 231.

¹⁴ Născut la Paris, la 4 august 1842 cu numele de Emmanuel-Joseph (Benjamin) Bailly. A intrat în noviciatul asumpționist, a îmbrăcat haina monahală la Auteuil în 30 mai 1861 și a făcut voturile perpetue 15 octombrie 1863 în Nîmes în mâinile Părintelui Emmanuel d'Alzon. A devenit fratele Emmanuel, a studiat teologia la Roma (1862-1865) și a fost hirotonit preot la Nîmes în 28 octombrie 1865 de Episcopul Plantier. La 19 iunie 1903, Capitolul General la ales pe Emmanuel Bailly ca succesor al părintelui François Picard. A murit pe 23 noiembrie 1917 la Paris, la vârsta de 75 de ani, și este îngropat în cimitirul parizian din Montparnasse.

Cf. https://fr.wikipedia.org/wiki/Emmanuel_Bailly.

¹⁵ Op. Cit. p. 71.

de Migne, *Acta sanctorum*, *Corpus scriptorum historiae Byzantinae*, *Oriens Christianus* de Le Quien, *Euchologe* de Goar, *Glossarium* de Du Cange, *Thesaurus* de Estienne, *Analecta Bollandiana* (1882 –), *Revue des questions historiques* (1866 –), *Annuaire de l'Association pour l'encouragement des études grecques en France* (1867 – 1887), *Revue des études grecques* (1888 –) sau *Byzantinische Zeitschrift* (1892 –)¹⁶. Acestea sunt doar câteva dintre titlurile adăugate fondului bibliotecii în acești ani.

Este momentul să menționăm rolul deosebit pe care l-a purtat revista *Échos d'Orient*, fondată în 1897 pentru studiile bizantine, dar și pentru activitatea culturală din acea perioadă și nu numai. Este absolut necesar să facem referință la editorialul primului număr pentru că aflăm informații speciale despre context, dar și despre scopul activității acestei publicații. „Pelerinajul de penitență din 1882, Congresul Euharistic din 1893 au făcut ca un mare număr de creștini să se ocupe de Locurile Sfinte, și desigur într-un timp scurt studiile de istorie, arheologie și filologie orientală au luat un avânt atât de viu”¹⁷. Prima frază a articolului punctează excelent scopul înființării acestei reviste:

„Avec cette livraison, nous commençons une grande mouvement d'idées qui se produit à l'occasion de l'Orient”¹⁸

Iar mai departe aflăm despre intenția Papei Leon al XIII-lea de a fonda la Constantinopol centre de studii pe teme teologice controversate, ale riturilor, dar și ale limbilor greacă și slavă. De asemenea este vorba despre continuarea activității unei alte reviste (*Échos de Notre-Dame de France*) care își propunea să fie un sprijin pentru pelerinii din Țara Sfântă, dar invitația papei de a sluji studiilor

¹⁶ Op. Cit. pp. 74-75.

¹⁷ BAILLY, V de P. – *A nos lecteurs* în *Échos d'Orient*, nr. 1. 1897.

¹⁸ Cu acest număr începem o mare mișcare de idei care se produce cu ocazia [redescoperirii] Orientului.

orientale din Bulgaria, Turcia și Palestina a făcut necesară schimbarea titlului și a tipului de materiale publicate.

Să revenim la subiectul nostru, biblioteca bizantină: din nefericire Primul Război Mondial blochează activitatea, pentru că majoritatea asumpționiștilor este repatriată, dar ce este cel mai important este faptul că și echipa revistei *Échos d'Orient* a fost nevoită să își înceteze lucrul. Casa Preoților Augustinieni Asumpționiști se pare că a fost un timp protejată de faptul că era considerată ca fiind în proprietatea papalității, totuși spre sfârșitul anului 1919 a fost ocupată de turci, iar cărțile și alte obiecte de patrimoniu au fost salvate, dar nu știm în ce mod¹⁹. În 1920 apar rapoarte noi referitoare la activitatea bibliotecii din care aflăm că fondul de carte a crescut la peste 10.000 de volume printre noile cărți numărându-se: *Collection des Conciles de Mansi*, *Annales de Baronius*, *Historiens des croisades*, *Bulletin de correspondance hellénique*, *Mélanges d'archéologie et d'histoire*, *Revue des études anciennes*, *Revue de l'Orient chrétien*, reviste rusești, românești, sârbe, bulgare, grecești, italienești, germane²⁰ și altele.

Începând cu 1925 se întocmește un registru de intrări, ce se păstrează și care oferă informații despre bibliotecă, dar și despre cum funcționa ea. Un al doilea registru (27 mai 1932 – 17 ianuarie 1936) este mai important pentru studiul nostru pentru că perioada cuprinsă este imediat anterioară mutării la București a bibliotecii. Este adevărat că sunt doar 685 de volume achiziționate, adică o creștere mică, dar este important faptul că, odată ajunși la București, responsabilii au continuat dezvoltarea fondului de carte (între 1 iulie 1942 și 20 mai 1947) sunt 1170 de noi volume ce intră în bibliotecă.

¹⁹ Op. Cit. p. 76.

²⁰ Op. Cit. p. 77.

O altă informație este oferită de Raymond Janin²¹ într-o scrisoare adresată lui Gervais Quénard²² la data de 28 mai 1936²³ conform căreia biblioteca avea

²¹ Născut la 31 august 1882 în Bogève (Haute Savoie), Franța, cu numele de Jules-Emilien Janin. Pe 18 septembrie 1900, după trei ani de studii umaniste la Brian (Drôme), primește haina monahală din mâna părintelui Félicien Vandenkoornhuysse, sub numele de Fratele Raymond. Continuă noviciatul la Phanaraki (Turcia), apoi face voturile perpetue în 1902. Urmează cursuri de filozofie la Kadiköy (1902 – 1904), urmează diferite stagii de misiunea apostolică la Kum-Kapu (1904 – 1905), Kadiköy (1905 – 1907) și Konia (1907 – 1908), urmate de studii teologice la Ierusalim, unde este și hirotonit la 17 iulie 1911. Începând cu anul 1911 vine la Kadiköy și își începe activitatea în slujba revistei *Échos d'Orient*. Este legat de această revistă și de studiile de bizantinologie, așa că în 1937, părăsește Turcia și merge la București, iar în 1947 pleacă la Paris. Dacă aruncăm un ochi asupra bibliografiei datorite de el sunt nu mai puțin de 29 de pagini cu titluri de articole, studii, cărți, recenzii și alte scrieri (558 de intrări în lista de lucrări grupate într-o listă publicată la data de 1 iunie 1961 în cadrul revistei *Revue des études byzantines*, nr. 19), dar și colaborări la Dicționare enciclopedice ca: *Dictionnaire de Théologie Catholique* (20 articole), *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie ecclésiastiques* (393 articole), *Lexikon für Theologie und Kirche (Herder, Fribourg-Brigau)* (18 articole), *Lexikon für Theologie und Kirche (Herder)* (21 articole), *Catholicisme (Paris, Letouzey)* (30 articole), *Lexikon der Marienkunde (Pustet, Ratisbonne)* (3 articole), *Dictionnaire de droit canonique (Letouzey, Paris)* (t. VI – Pénitence en droit oriental, col. 1324-1327), *Histoire du Christianism (Beauchesne, Paris)* (3 capitole), *Grand Larousse* (8 articole). Conform opiniei altor doi călugări bizantinologi, Séverien Salaville și Venance Grumel, a fost ultimul reprezentant al primei generații de asumpționiști care au dezvoltat programul elaborat de Părintele Louis Petit de cercetare și publicații legate de Bisericile ortodoxe, în particular cea grecească. Pasiunea sa era precizia, inventarierea și identificarea monumentelor de cult, a rămășițelor de edificii, a locurilor și numelor istorice legate de Constantinopol și împrejurimile sale, de unde și competența sa ridicată pentru topografie. După o paranteză de 10 ani la București, continuă activitatea la Paris, dând naștere unor alte lucrări, printre care menționăm *Constantinople byzantine* (Constantinopolul bizantin) și *Les Églises et les monastères de Constantinople* (Bisericile și mănăstirile din Constantinopol) care au devenit repede ghiduri și manuale de cea mai mare autoritate pentru vechea capitală imperială.

Moare la data de 12 iulie 1972, la vârsta de 90 de ani, după o viață întreagă dedicată studiului și cercetării Orientului. Este îngropat la Lorgues.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/raymond-jules-emilien-janin-1882-1972>.

²² Născut Jean-Claude Quénard, la data de 11 ianuarie 1875, la Chignin (Savoie) Franța, studiază la câteva școli din zonă, pentru că la vârsta de 17 ani să intre la noviciatul asumpționist de la Livry (Seine-et-Oise). Devine Fratele Gervais și în 12 august 1893 face primele voturi anuale. În aceeași zi este trimis în misiune la Constantinopol, apoi în 12 august 1894 face voturile perpetue la noviciatul de la Phanaraki. Din 1896 până în 1904 se află la Ierusalim pentru a-și definitiva studiile de teologie și filozofie, dar, participând la săpături arheologice, începe să predea cursuri de scrieri sacre (Biblie). După câteva peregrinări prin Europa (Paris, Vilnius, Roma, Sankt-Petersburg, Moscova, Kiev) este trimis la sfârșitul lui septembrie 1908 ca director al Colegiului de la Plovdiv. Aici situația este tulbură (eliberarea de sub Imperiul Otoman, declanșarea Războaielor Balcanice din 1912, mai apoi intrarea în Primul Război Mondial), iar ca urmare a acutizării hărțuirilor la adresa persoanelor consacrate (în mod special catolice) este expulzat împreună cu alți confrăți în noiembrie 1915 și poposește la București. Din păcate și România va intra în război, așa că se va retrage la Iași într-o misiune sanitară. În 1917 pleacă la Odessa, iar după Armistițiul se reîntoarce la Plovdiv, reușind să redeschidă într-o lună Colegiul Sf. Augustin. La cererea autorităților bulgare face parte din delegația diplomatică pentru reprezentarea intereselor țării la negocierile de la Tratatul de la Versailles care au condus la Tratatul de la Neuilly, iar ca recunoștință primește crucea de comandor al Ordinului Meritului civil. În 1920 este numit superior al Misiunii din Orient și se instalează la Kadiköy, pentru ca în 1923 să fie ales Superior General al Asumpționistilor, iar în 1929 să fie reales pentru încă 12 ani. Imediat după recunoașterea din partea înalților prelați a alegerii sale, se orientează asupra unei reorganizări a Ordinului în patru provincii, pleacă în vizite prin America (1925), Europa Centrală, Rusia, Congo (1935), Manchuria (1937) cu scopul de a reuni familiile asumpționiste, în special pe cele feminine. În Franța acțiunea franceză câștigă teren, dar el reușește să organizeze presa catolică într-o nouă structură (*Société anonyme de la Bonne Presse*) care va edita *La Croix*. În anii aceștia Ordinul a crescut de la 864 la 1164 de călugări. Din nefericire cel de-al doilea Război Mondial a rupt legăturile între congregații, iar Părintele Gervais se retrage în 1945 la Roma, nu înainte de a lansa un „*Apel la reconciliere națională*”. Un an mai târziu este reales pentru 12 ani ca Superior

aproximativ 30.000 de volume, iar scrisorile²⁴ lui Émile Jean²⁵ ocazionate de mutarea la București vorbesc despre 227 de cutii în care au fost transportate cărțile și periodicele de la Kadiköy.

Este necesar să facem o mică paranteză pentru a vedea modul în care a fost constituită biblioteca. Astfel vom urmări, pe scurt, câteva aspecte esențiale: modalitățile și finanțarea achizițiilor, transferurile între instituții, schimburile și achizițiile gratuite, aspecte ale funcționării bibliotecii.

Modalitățile și finanțarea achizițiilor sunt destul de dificil de observat de la începuturi (reamintim faptul că abia în 1925 apar registrele de intrări), dar putem evidenția câteva surse: Congregația de la Roma²⁶ care trimitea în mod regulat diverse volume (*Patrologia graeca* sau *Dictionnaire d'histoire et de géographie*

General și în 1948 pleacă pentru o vizită de 6 luni în America (Statele Unite, Panama, Columbia, Peru, Ecuador și Argentina). Nu reușește să mai însuflețească la fel ca în anii 30 pe călugări, iar extinderea comunismului în Europa de Est și în Orient, face imposibilă păstrarea deschisă a misiunilor. În 1952 se retrage din funcția deținută și se retrage la Roma unde continuă să scrie până la trecerea la cele veșnice, 6 februarie 1961. Este îngropat în cavoul asumpționiștilor de la cimitirul Campo Verano.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/gervais-jean-claude-quenard-1875-1961>.

²³ Op. Cit p. 80.

²⁴ Op. Cit. p, 80.

²⁵ Născut Marie-Léon-Émile Jean la Sarrebourg, Moselle, Franța, ulterior Germania. A studiat la Colegiul Saint Etienne în 1919 apoi a absolvit Filo-Litere în 1928. A fost postulant la Scy-Chazelles (Moselle) și a primit rasa monahală și numele de Émile la 1 ianuarie 1929. Face profesiunea perpetuă la 21 noiembrie 1934 și este hirotonit la 20 februarie 1937 în Catedrala Sf. Ioan din Lateran. Sosește la Kadiköy în data de 6 octombrie același an, dar în decembrie 1938 pleacă la București împreună cu confracții. S-a alăturat echipei de cercetători în istoria Bizanțului, dar a îndeplinit și alte funcții. A fost capelanul internatului Notre-Dame de Sion. Reușește să rămână în Casa de pe Christian Tell, nr. 18 Bis chiar și după expulzarea confracțiilor până în data de 9 aprilie 1951, când pleacă la Strasbourg. Aici face parte din comunitatea care se înființează pe bulevardul Orangeriei, este iarăși capelan la Liceul Pasteur și Colegiul Sainte-Clotilde, pentru ca în 1955 să fie trimis la Ankara pentru a ajuta în misiunea lor pe cei doi călugări alsacieni de acolo. În octombrie 1957 este trimis la Atena – Psihiko pentru a-l ajuta pe Părintele Sévérien Salaville (care orbise) în activitatea Institutului Francez de Studii Bizantine. Devine superior din 1959 până în 1962. Pentru următorii doi ani este director al Internatului Sankt-Augustinus din Mayen, apoi revine la Atena și este din nou superior până în 1970. Moarte Părintelui Salaville, dar și cea prematură a Părintelui Novack afectează puternic activitatea Institutului, dar din păcate puterile Părintelui au scăzut, așa că este transferat la Strasbourg în 1981, iar din 1982 devine econom și superior al comunității. Călugăr devotat, discret, mereu disponibil în pofida unei sănătăți șubrede, Părintele Emile Jean și-a îndeplinit misiunea până la sfârșit, datorită unui temperament puternic. Moare la Draguignan (Var) la 20 martie 1992 și îngropat la Lorgues (Var).

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/emile-marie-leon-emile-jean-1910-1992>.

²⁶ Op. Cit. pp. 90-94.

ecclésiastiques), achiziții directe făcute la Roma²⁷ (Ménéés sau câteva volume din *Patrologia Graeca*²⁸), finanțări de la guvernul francez²⁹ (inițial erau făcute plăți regulate către casa din Kadiköy, dar nu cunoaștem nici sumele, nici datele) pentru achizițiile de carte străină (engleză, germană, rusă și greacă).

Transferurile între instituții au fost cele care au îmbogățit în mod consistent fondul bibliotecii. Este vorba de instituții publice franceze³⁰ ca: *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, École d'Athènes, École des langues orientales*

O altă sursă de dotare a bibliotecii sunt schimburile și achizițiile gratuite, unele datorate revistei *Échos d'Orient*³¹ care făcea schimburi cu alte reviste sau colecții (multe reviste franceze, dar și publicații patronate de Academia Română de la București, Academia regală din Serbia, Academia Iugoslavă de la Agram ș.a.) sau pentru recenzii și rezumate trimise de către autori la Kadiköy, datorită activității puternice dusă de către revistă. Astfel în 1925 din cele 500 de volume intrate, 87³² au fost pentru recenzii sau cronici bibliografice. O altă parte de gratuități au fost cadourile sau cărțile care nu mai erau folosite³³, majoritatea provenite datorită relațiilor personale pe care le aveau membrii IFEB (de exemplu un abonament gratuit la *Revue de l'Orient*). În fine au fost și diverse donații³⁴ care au mărit numărul de volume din bibliotecă.

Câteva aspecte referitoare la funcționarea bibliotecii sunt legate de sistemul de cotare, cataloage, care din păcate sunt sumare chiar și în perioada de la București. Sunt menționate câteva detalii despre proasta organizare a fondului de carte (Siméon Vailhé³⁵ relatează faptul că la începutul șederii sale la Kadiköy dintre

²⁷ Nu știm dacă acestea au fost plătite de către casa generală de la Roma sau de către casa de la Kadiköy. Se pare că tot Casa asumpțiștilor de la Roma ar fi făcut posibilă plata.

²⁸ Op. Cit. pp. 94-96.

²⁹ Op. Cit. pp. 96-97.

³⁰ Op. Cit. pp. 100-107.

³¹ Op. Cit. pp. 107-111.

³² Op. Cit. pp. 111-112.

³³ Op. Cit. pp. 112-116.

³⁴ Op. Cit. pp. 116-120.

³⁵ Născut Siméon (Matthieu) Vailhé, la 19 iulie 1873 în Lunel (Hérault) Franța. În 1887 începe studiile la Roussas (Drôme) și apoi, între 1888 și 1890, se mută la Nîmes (Gard) pentru studii umaniste. Pe 6 august 1890 primește haina monahală și numele de Siméon de la Părintele Vincent de Paul Bailly la noviciatul din

1899 și 1911 cărțile erau ținute pe o mică etajeră³⁶ sau că regretă pe Părintele Irénée care era mai ordonat, dar ce este cel mai important este faptul că este o proastă influență asupra vizitatorilor). Același Părinte Vailhé făcea un apel într-o scrisoare din data de 8 mai 1928 către Gervais Quénard referitor la dezordinea din această bibliotecă, făcând trimitere la biblioteca germană de la *Byzantinische Zeitschrift* din Munchen care era „foarte bogată, organizată metodic, clasată, catalogată.”³⁷

Un ultim aspect este cel legat de modul de funcționare a bibliotecii. Ea era destinată pe de o parte studiului/pregătirii persoanelor din interiorul Casei de la Kadiköy, iar pe de altă parte studenților la teologie, dar și cercetătorilor sau oricărui alți doritori de a afla informații din volumele deținute. Trebuie menționat faptul că biblioteca avea și un regulament destinat celor din Casă, dar și studenților de la *École des Hautes Études Orientales*, care făcea referință la comportamentul din interiorul bibliotecii, la perioadele când biblioteca era închisă sau ce fel de cărți puteau fi scoase din bibliotecă.

Livry (Seine-Saint-Denis). Tânărul novice este atras de dragostea Părintelui d'Alzon și, sub îndrumarea Părintelui Emmanuel Bailly. Face voturile anuale în 14 august 1891 și în 6 august 1892 pe cele perpetue la Phanaraki (Turcia). În septembrie, același an, este trimis la Ierusalim pentru studiile de teologie și filozofie până în 1897. Urmează cursuri și la Școala Biblică Dominicană de aici, unde preda Părintele Lagrange. Publică deja articole în revista *Échos de Notre-Dame de France* despre excursiile pe care le întreprindeau cu Superiorul Casei, Părintele Germer-Durand în Țara Sfântă. A strâns multe materiale care au fost publicate ulterior. În 1896 este hirotonit, iar în septembrie 1897 este trimis în echipa Părintelui Petit de la Centrul de Studii Bizantine de la Kadiköy, deși își dorea să devină jurnalist în echipa Părintelui Vincent de Paul Bailly. Este numit editor și secretar al noii reviste *Échos d'Orient*, dar și profesor de Biblie și Istorie Bisericii. Având o predilecție pentru istoria Bisericii Răsăritene, dar și pentru monahism și geografie, este ales membru al Institutului Arheologic Rus din Constantinopol. În 1911, în timpul unei vizite la tatăl său din Franța, se pune la dispoziția superiorului de acolo, Părintele Denys Hutte, profesor și istoric, de la care moștenește, după decesul acestuia din 1912, redactarea vieții sfinților. Cum Părintele Emmanuel Bailly nu terminase notele și documentele despre viața fondatorului Ordinului, l-a rugat pe el să întocmească o bibliografie generală a Congregației. Este prins de război la Leuven (Belgia), dar își găsește de lucru ca profesor de Biblie și Istoria Bisericii. În 1919 este numit profesor de istorie la Institutul Pontifical Oriental, fondat de Papa Benedict al XV-lea. 1921 este anul în care a început o altă mare lucrare, aceea a colectării și copierii scrisorilor Părintelui fondator, d'Alzon, foarte laborioasă datorită ortografiei și punctuației capricioase a autorului. Reușește să publice între 1923 și 1927 trei volume de scrisori, urmate de o biografie a fondatorului scrisă din surse originale (între 1926 și 1934). Datorită caracterului său minuțios, atent la detalii și foarte organizat, cardinalul Rossi i-a încredințat redactarea notițelor pentru scaunele episcopale titulare din vechiul Orientul (cca. 1712 nume de episcopi), însă lucrarea nu a fost publicată, se pare din motive economice, doar un tabel fără autor apare în 1933. În 1946 revine în Franța ca profesor, până ce un frate mai tânăr l-a înlocui, dar acest lucru nu se întâmplă, așa că rămâne în funcție până în 1955, dar din păcate paralizia la ambele picioare îl ținutuește la pat până la decesul său din 5 septembrie 1960. În tot acest timp, deși a și asurzit și-a păstrat verva și luciditatea. Este îngropat în cimitirul din Longport, la umbra Bazilicii Notre-Dame de Bonne-Garde.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/simeon-matthieu-vailhe-1873-1960>.

³⁶ Op. Cit. pp. 120-121.

³⁷ Op. Cit. p. 122.

Reținem ca foarte importantă prezența acestei biblioteci în Kadiköy, considerată ca „un loc de adunare pentru știința catolică, pentru mai marea glorie a Congregației și o lărgire a Bisericii Catolice”³⁸.

Din păcate, odată cu schimbările regimului politic din Turcia condus de Mustafa Kemal Atatürk³⁹, editorii revistelor *Échos d'Orient* și *L'Union des Églises* consemnau:

„Obiceiurile turcești au îngreunat importul de cărți, corespondența era incertă și exista o amenințare constantă a unei anchete asupra naturii muncii noastre[...]. Un alt motiv a fost zelul excesiv al noului vicar apostolic. El își manifesta dorința de a îndruma personal toate activitățile comunităților religioase din Turcia. Zvonurile spuneau că el lua în considerare preluarea bibliotecii bizantine pe care ar destina-o altor scopuri. Pentru a preveni acest lucru, călugării noștri considerau că biblioteca este înregistrată ca proprietate a Ambasadei Franței.”⁴⁰

Acesta fiind noul context, Curia Generală a Augustinienilor Asumpționiști a decis în 1934 necesitatea mutării Centrului (Casa, Școala, Biblioteca) din Kadiköy. Au fost luate în calcul mai multe destinații posibile: Atena, Ierusalim, Strasbourg sau București. Deși semnalele primite de la Atena erau favorabile, în octombrie 1935 are loc o lovitură de stat, iar organizatorii nu erau susținători ai acestei idei. Așa că pe listă au mai rămas Strasbourg, Ierusalim și București. La București Monarhia era o susținătoare a culturii și implicit a bibliotecilor, a librăriilor, aici

³⁸ Op. Cit. p. 135.

³⁹ Născut în 1881 (?) la Salonic (Imperiul Otoman), decedat în 10 noiembrie 1938 la Dolmabahçe Place (Turcia). A fost militar și politician truc, fondatorul și primul președinte al Republicii Turcia. Programul promovat de acesta rezida în „șase stele”: republicanism, naționalism, secularism, populism, etatism și revoluție. Prin cele două stele naționalism și secularism a dat o lovitură puternică tuturor religiilor existente pe teritoriul Turciei.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Mustafa_Kemal_Atat%C3%BCrk.

⁴⁰ WALTER, Julian – *The Assumptionists and Their Eastern Apostolate (1863-1980)*, Centennial Series 6, Rome 1980, pp. 62-63.

exista deja un Institut pentru Studii Bizantine, plus faptul că în materie de religie românii erau cei mai liberali; aceste motive i-au făcut pe Augustinienii Asumpționiști să dorească să vină la București. De asemenea trebuie evidențiat faptul că diverși oameni de știință, cercetători, savanți etc. și-au exprimat susținerea pentru sosirea la București a acestor cercetători francezi. Este cazul istoricului Gheorghe I. Brătianu⁴¹, profesor la Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, care într-o corespondență cu Vitalien Laurent⁴² îi asigura pe asumpționiști de tot

⁴¹ Născut la Ruginoasa, județul Iași, în data de 28 ianuarie 1898, fiul lui Ion I. C. Brătianu și al prințesei Maria Moruzi, Cuza, văduva lui Alexandru Ioan Cuza, nepot al lui Ion C. Brătianu. Imediat după susținerea examenului de bacalaureat din 1916 merge în vizită la Nicolae Iorga, cel care i-a și publicat primul studiu istoric despre armata moldovenească (*O oaste moldovenească acum trei veacuri* în *Revista istorică*), acesta fiind debutul istoriografic al său. Deși a participat activ la Primul Război Mondial, se înscrie, în 1917, la Facultatea de Drept din Iași, absolvind-o în 1919, dar părăsește cariera de jurist pentru a se înscrie la Universitatea Sorbona din Paris, unde îi cunoaște pe Ferdinand Lot (specialist în perioada Evului Mediu timpuriu) și Charles Diehl (un mare bizantinolog). Aici obține licența în litere în 1921, apoi, în 1923 devine doctor în filozofie la Universitatea din Cernăuți. În 1929 obține titlul de doctor la Sorbona cu teza *Recherches sur le commerce génois dans la Mer Noire au XIII siècle* (Cercetări asupra comerțului genovez din Marea Neagră în secolul al XIII-lea). Din 1924 este profesor universitar la *Catedra de Istorie Universală a Universității din Iași*, iar din 1940 a *Universității din București*. Din 1928 este membru corespondent al *Academiei Române* și titular din 1942. În perioada 1935 – 1947 este director al *Institutului de Istorie Universală din Iași* (1935 – 1940) apoi al *Institutului de Istorie Universală „Nicolae Iorga”* din București (1941 – 1947). Din 1925 era membru al *Societății Ligure di Storia Patria* din Genova și al *Institutului Kondakov* din Praga (1935), din 1936 membru al *Societății de Științe și Litere* din Boemia. Pentru convingerile sale politice, dar și pentru că era considerat ca un personaj periculos pentru nou instauratul regim comunist, în 1947 este înlăturat de la catedră și de la conducerea institutului, pentru ca din septembrie același an să aibă domiciliu forțat. I se retrage calitatea de membru al Academiei Române, odată cu reorganizarea acesteia în Academia Republicii Populare Române, alături de alți 97 de academicieni iluștri. Atrocitățile nu s-au oprit aici, căci în noaptea de 5 spre 6 mai 1950 este arestat și încarcerat la închisoarea de la Sighet, fără a fi judecat și condamnat, pentru trei ani. Moare în condiții neclare, cândva între 23 și 27 aprilie 1953 (unii martori spun că s-ar fi spânzurat, iar alții susțin faptul că ar fi fost bătut cu bestialitate de un gardian până la survenirea decesului). Abia în 1971 familia a primit permisiunea să îl dezgroape din Cimitirul Săracilor din Sighet și să-l înhumeze la Florica-Ștefănești, județul Argeș.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Gheorghe_I._Br%C4%83tianu.

⁴² Născut Louis-Olivier-Philippe Laurent, la 26 mai 1896 Séné (Morbihan) Franța. după școala primară la Saint-Joseph din Landernau, intră la internatul din Bizet, Belgia, apoi la Taintegnies în 1912. Este blocat de război la Luxemburg între 1915 și 1918. Primește haina monahală la Limoertsberg la 14 septembrie 1913, cu numele de Fratele Vitalien (în memoria capelei Saint-Vitalien de pe insula Boéd din care rămăsese doar statuia patronului), apoi studiază aici filosofia pentru că nu putea urma un noviciat canonic. Se alătură comunității din Leuven în 1918, pentru ca la 23 octombrie 1919 să facă primele voturi, apoi la 6 ianuarie 1923 să le facă pe cele perpetue. Studiază între timp trei ani de teologie, terminându-și formarea sa la Kadiköy. Este hirotonit la 27 iunie 1924 la Istanbul. Este trimis la Roma la Institutul Pontifical Oriental unde își pregătește teza despre Patriarhul Ioan Beccos din secolul al XIII-lea, neterminată însă. Inteligența dublată de o forță tinerească deosebită îl propulsează rapid în echipa revistei *Échos d'Orient*, unde capătă o notorietate incontestabilă în domenii ca: surse literare, epigrafie ori sigilografie. Devine membru al unor institute universitare sau de cercetare: gazdă a *Universității din Poznan* și a *Universității din Varșovia* (1931), membru corespondent al *Institutului Arheologic German* (1931), debutul în sigilografie la *Colegiul Francez* (1935), membru al *Comisiei internaționale pentru editarea diplomelor grecești din Evul Mediu* (1936), membru de onoare al *Societății de studii bizantine* de la Atena (1940), membru de onoare al *Academiei Române* (6 mai 1940), membru de onoare al *Order of British Empire* (25 februarie 1944), membru al *Academiei de științe politice și sociale* din SUA – Philadelphia (1946), președinte de onoare al *Asociației*

sprijinul său, al ministrului Instrucției Publice de la acea vreme, Constantin Angelescu⁴³, care îl recomanda pe consilierul Coroanei, Nicolae Iorga⁴⁴ ca persoana

franco-române din Banat (1946), gazdă a *Universității din Munhen* (1949), păstrător al *Medaliei Pontificale – Vatican* (1952), Cercetător Apropiat pentru artă și Arheologie – *Universitatea Harvard* (1952), șef de cercetare la *Centre National de la Recherche Scientifique* – Paris (1958), *calificator al Sfântului Oficiu* (Teolog al Sfântului Oficiu responsabil cu determinarea naturii, calității, genului și gradului unei infrațiuni adresate unui tribunal bisericesc și cu examinarea cărților plasate în Index și a propozițiilor denunțate) (1959), director de cercetare la *Centre National de la Recherche Scientifique* – Paris (1963). Pleacă în 1938 la București, iar aici se va fonda Institutul Francez de Studii Bizantine, al cărui prim director va fi chiar el. aici are contacte diverse cu personalități românești și nu numai din mediile academice. Constrâns de problemele financiare (era responsabil al Casei din București) Părintele Vitalien Laurent a jucat un rol important în mișcarea de rezistență, primind eticheta de liderul „gaulliștilor din România”, pentru ca în același timp să ofere informații serviciilor secrete britanice despre regiunile balcanice (rapoarte, înregistrări ale hărților militare și alte documente secrete sunt microfilmate de el și trimise în Marea Britanie. Este expulzat din România în 1947 și ajunge la Paris unde își continuă munca de la IFEB. Odată ajuns șef și apoi director la *Centre National de la Recherche Scientifique* din Paris, Părintele Vitalien își va definitiva marea sa operă *Corpus de Sigillographie*, care îl va face un specialist în numismatică bizantină de necontestat. Parcurgând doar vizual bibliografia acestuia poți să îți dai seama ce capacitate de muncă deosebită a avut acest Preot (sunt 698 de intrări consemnate: cărți, articole, recenzii etc.) Ținând cont de resursele reduse, lipsa de colaboratori, dar mai ales de cele două mutări forțate (1937-1938 și 1947) nu se poate să nu admiri tenacitatea Părintelui Vitalien, care a dat naștere unei lucrări care depășește granițele temporale. Munca sa a fost permanent în slujba cercetării științifice, fără a uita de vocația de călugăr și preot, cu prelungiri ecumenice promițătoare. Moare în noaptea de 20 spre 21 noiembrie 1973, la Paris, și este înhumat în cavoul asumpționiștilor din Cimitirul de la Montparnasse.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/vitalien-louis-olivier-philippe-laurent-1896-1973>.

⁴³ Născut la 10 sau 12 iunie 1869 la Craiova, decedat la 14 septembrie 1948 la București. a fost politician, medic și profesor universitar, reformator al școlii românești în perioada interbelică, membru de onoare al Academiei Române. Din 1901 până în 1940 a fost deputat ori senator în toate legislaturile, membru al guvernului din 1941 în repetate rânduri, ministru al instrucțiunii publice (1922 – 1928 și 1933 – 1937). A studiat medicina la Paris, apoi a profestat chirurgia la Spitalele Brâncovenesc și Filantropia. Devine profesor universitar (1903) și director al Clinicii universitare de chirurgie. Ca ministru al Instrucțiunii Publice (ministrul Învățământului) avea o deviză: „Școală cât mai multă! Școală cât mai bună! Școală cât mai românească!” Între anii 1923 și 1947 a fost președintele Ateneului Român și președinte al Ligii Culturale (1941 – 1947). Ales membru de onoare al *Academiei Române* în 24 mai 1934 și este membru fondator al *Academiei de științe din România*. Moare în septembrie 1948 la spitalul francez Vincent de Paul, fiind scutit astfel de ororile comunismului.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Constantin_I._Angelescu.

⁴⁴ Născut la 5 iunie 1871 (Botoșani), istoric, critic literar, documentarist, dramaturg, poet, enciclopedist, memorialist, ministru, parlamentar, prim-ministru, profesor universitar și academician. Pentru ceea ce ne interesează pe noi în studiul nostru, dimensiunea istorică a savantului, este cunoscut drept romanist, bizantinist (a întemeiat școala de studii bizantine românești), medievist, slavist, dar și istoric al artelor și filozof al istoriei. A absolvit în doar un an Universitatea din Iași, cu calificativul *magna cum laudae*, pentru a-și continua studiile la Paris, Berlin și Leipzig. Obține titlul de doctor la 23 de ani. Înzestrat cu diverse daruri (poliglot, polimat) a avut o prodigioasă activitate cu 1003 volume, 12755 articole și studii, 4963 recenzii, la care se adaugă inegalabila operă *Istoria României* cu 10 volume. Cu o viață personală destul de agitată, dar și cu o carieră pe măsură, a intrat de multe ori în conflict cu personalități ale momentului, în primul rând pentru convingerile naționaliste, tradiționaliste etc.. Este important pentru noi faptul că prin multele sale peregrinări cu scopul identificării rădăcinilor istorice ale poporului român, a poposit, în 1906, și la Istanbul. Deci cu siguranță a putut afla despre activitatea Călugărilor asumpționiști de la Kadiköy. Această puternică personalitate a avut, din păcate, și câteva aspecte care i-au întunecat parțial aura academică. Este vorba despre convingerile sale politice și culturale (conservatorism, naționalismul cultural, respingerea Bisericii Greco-Catolice și a Școlii Ardelene, anti german devenit după primul Război Mondial, simpatizant al totalitarismului de tip fascist italian, antisemitism ulterior diluat după acțiunile Gărzii de Fier, pendularea permanentă între francofilie și francofobie) care i-au adus de cele mai multe ori cel puțin polemizări, dacă nu

ce ar putea înlesni formalitățile pentru mutarea la București a Centrului de la Kadiköy. Acesta din urmă este de acord și odată cu scrisoarea oficială a lui Laurent către Ministrul Instrucțiunii Publice din 11 septembrie 1936 este demarat procesul de recunoaștere a statutului legal al Institutului și implicit mutarea acestuia la București. Este prima mențiune a titlului IFEB (Institut Français d'Études Byzantines). La data de 12 decembrie același an apare o știre potrivit căreia Statul Român a aprobat funcționarea acestui Institut și că este și scutit de la plata taxelor pentru toate materialele transferate de la Istanbul la Constanța⁴⁵. În același timp s-au făcut demersuri pentru obținerea patronajului academic francez, care să întărească reputația în fața românilor, lucru care s-a produs în cadrul întâlnirii din 5 martie 1937.

Acum rămânea doar să fie găsit locul în care să funcționeze Centrul. A fost preluat un teren de 528 m² cu o construcție în derulare, pe strada Christian Tell, nr. 18 Bis, de la Comunitatea Asumpționistă de rit bizantin⁴⁶ care funcționa deja din

chiar conflicte deschise, ori mocnite. Din păcate atitudinile sale dezaprobatore la adresa cedării în fața URSS a Basarabiei și Bucovinei de nord, dar și faptul că a fost considerat vinovat de uciderea lui Constantin Zelea-Codreanu (Liderul legionarilor), după o serie de amenințări, scrisori de ură și altele, este asasinat la Strejnic, județul Prahova, în noaptea de 27 spre 28 noiembrie 1940. Această dispariție subită a afectat întregul mediu academic din țară, dar și din străinătate (47 de universități au arborat drapelul în bernă), iar în discursul funerar, istoricul Henri Focillon l-a numit „*una dintre personalitățile legendare plantate, pentru eternitate, în pământul unei țări și în istoria inteligenței umane*”. A fost îngropat la cimitirul Bellu din București. Pentru a înțelege mai bine acest colos academic, vom menționa doar câteva dintre titlurile mai importante pentru studiul nostru, dar și contribuțiile sale la istoriografia românească:

Studii și documente cu privire la istoria românilor (25 de volume, 1901 – 1913)

Geschichte des osmanisches Reiches (Istoria Imperiului Otoman) (5 volume, 1908 – 1913)

Istoria românilor (10 volume, 1936 – 1939)

Fondator și director al *Școlii Române din Paris, Fontenay-aux-Rosses* (1920)

Editor și conducător de reviste (*Neamul Românesc, Revista Istorică, Revue Historique du Sud-Est-Européen, Floarea darurilor* ș.a.)

A grupat în volume izvoare istorice (*Notes et extraits pour servir à l'histoire des Croisades au XV-e siècle* în 6 volume, *Studii și documente cu privire la istoria românilor* în 31 volume etc.)

A integrat istoria românilor în istoria universală (*La place des Roumains dans l'histoire universelle* în 3 volume)

Contribuții la istoria universală (*Geschichte des osmanisches Reiches* în 5 volume ori *Histoire de la vie Byzantine* în 3 volume).

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Nicolae_Iorga.

⁴⁵ TUDORIE, Ionuț, Alexandru – *The French Institute for Byzantine Studies in Bucharest*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – în *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25-27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017, p. 172.

⁴⁶ În România există Călugării Asumpționiști din anul 1923 la cererea episcopului Greco-Catolic de Lugoj, Valerian Traian Frențiu, mai întâi la Blaj și Beiuș, însă sunt de rit bizantin. Apoi aceștia doresc să se extindă și la București, în anii '30 iau terenul de pe Christian Tell, nr. 18 Bis, însă sosirea fraților de la Kadiköy îi

1934. Construcția a fost terminată în 1937, iar recepția a fost în mai 1938. Situația precară din Turcia a obligat pe Asumpționiști să înceapă mutarea fondului bibliotecii încă din 1937⁴⁷ pentru ca în octombrie toate cărțile, dar și patru membri ai Institutului (Vitalien Laurent, Raymond Janin, Venance Grumel⁴⁸, Jean Gouillard) să fie deja la București.

Primul eveniment oficial a fost ținut cu ocazia vizitei Cardinalului Eugène Tisserant (7 – 29 septembrie 1937), când au fost discutate diverse probleme printre care și imposibilitatea comasării celor două congregații (rit roman și rit bizantin), așa că cei de rit bizantin au fost mutați în Strada Știrbei Vodă, numărul 174.

Din cauza diverselor probleme de logistică, s-a întârziat deschiderea oficială. Mai întâi a avut loc ceremonia de consacrare a capelei de la parterul clădirii de către Arhiepiscopul Romano-Catolic de București, Alexandru Cisar⁴⁹ a binecuvântat

face să plece în alt loc. Cu siguranță nu au mai apucat să prindă rădăcini, atât din cauza puternicei activități a celor nou veniți, dar mai ales din cauza instaurării comunismului.

⁴⁷ 230 de cutii cu cca. 23.000 de volume începând cu iunie: ultimul transport a părăsit Turcia în septembrie același an.

⁴⁸ Născut la 23 mai 1890 în La Serraz (comuna Bourget-du-Lac, Savoie), Franța, cu numele de François Grumel. Studiază la diferite școli (Franța, Italia și Spania), primește haina monahală la Leuven (Belgia) în 11 septembrie 1907 și numele de Venance, urmată de primele voturi în septembrie 1908. Pleacă la Roma pentru cursuri de filozofie la Angelica, obținând diploma de licență (1909 – 1911). Predă la Ellorio (1911 – 1913), pentru ca mai apoi să plece la Ierusalim pentru studiile de teologie (1913 – 1914) pe care le finalizează la Roma (1915 – 1916) și Fara Sabina (1916 – 1917). Este hirotonit la 16 mai 1916 și trimis să predea în școlile de la Bourville (1917 – 1919), Taintegnies (1919 – 1920) și Kadiköy (1920). Aici descoperă pasiunea pentru studiile orientale și semnează primele sale articole cu pseudonimul Louis Serraz. Rămâne fidel revistei *Échos d'Orient*, utându-se astfel la București (1937) și Paris (1947) și îndeplinind funcția de secretar al acesteia, dar și de profesor, cercetător, colaborator la enciclopedii și dicționare de specialitate. Se specializează în studiul măsurării timpului și a calendarelor folosite în epoca creștină. Începând cu anii de după cel de-al doilea Război Mondial se retrage în comunitatea de la Saint Denis, din nordul Parisului. Moare la Spitalul Saint Joseph din Paris la 13 august 1967 și este îngropat la cimitirul Montparnasse, în cavoul asumpționiștilor.

Cf. <https://www.assumption.org/fr/mediatheque/necrologies/venance-francois-grumel-1890-1967>

⁴⁹ Alexandru Theodor Cisar, născut la 21 octombrie 1880 la București. A fost trimis la Roma în 1899 pentru studii, iar în 1903 a fost hirotonit la *Congregația De Propaganda Fide*. Reîntors în România a fost secretar al Arhiepiscopului Francisc Xaveriu Hornstein și a fost numit decan al studenților din Seminarul Catolic. A fost preot paroh la Bărăția din București și la Craiova, iar în 1918 a fost numit director de școală. În 1920 este uns episcop în Catedrala Sfântul Iosif din București pentru dieceza de Iași. ajuns în scaunul episcopal, redeschide Seminarul ce fusese închis din cauza Primului Război Mondial, pentru ca un an mai târziu să primească în dieceza sa și parohiile din Basarabia, recent realipită României. După plecarea Arhiepiscopului Raymond Netzhammer din 1924 a fost numit Arhiepiscop de București, păstrând și funcția de Administrator Apostolic interimar al Iașului până în 1925 când Mihai Robu a fost numit episcop. În 1948 a fost forțat să părăsească scaunul episcopal și din 1949 până în 1953 a avut domiciliu forțat la mănăstirea franciscană de la Orăștie. Cu acordul autorităților a mers de două ori la Alba Iulia pentru hirotonire de preoți. La sfârșitul lui 1953 i s-a

locul. În data de 8 mai 1938 are loc mult așteptata recepție inaugurală precedată de binecuvântarea clădirii de către Excelența Sa Episcop Andrea Cassulo⁵⁰, Nunțiu Apostolic în România. La eveniment au participat diverse personalități atât din mediul religios, cât și din cel academic, dar și din cel politic și social. Astfel regăsim nume importante ca: Arhiepiscopul de București – *Alexandru Cisar*, Episcopul de Iași – *Mihai Robu*⁵¹, Superiorul General al Congregației Augustinienilor Asumpționiști – *Gervais Quénard*, fostul director al Centrului pentru Studii Orientale de la Kadiköy – *Sévérien Salaville*⁵², directorul Colegiului

permis revenirea la București, dar moare în 7 ianuarie 1954. Este înhumat în capela catolică a Cimitirului Bellu din București.

Cf. <http://www.ercis.ro/dieceza/index.asp?pastori=cisar>.

⁵⁰ Născut în 30 noiembrie 1869 (Castelletto d'Orba, Italia) decedat în 9 ianuarie 1952 (Istanbul, Turcia). A fost arhiepiscop și reprezentant al Sfântului Scaun în Egipt, Canada, România și Turcia între anii 1921 și 1952. Figură proeminentă în lupta anti nazistă a catolicilor, primind titlul *הסיד אומות העול (drept între popoare)*. În România a fost nunțiu între 14 iunie 1936 și 3 iunie 1947 când a fost numit nunțiu în Turcia. Este importantă prezența și activitatea sa pe teritoriul românesc pentru că a luat atitudine în repetate rânduri față de deportările evreilor de aici, formulând trei proteste diplomatice adresate lui Ioan Antonescu (20 noiembrie 1940, 2 decembrie 1940 și 14 februarie 1941). La câteva zile studenților de orice origine etnică li se permitea să frecventeze propriile școli religioase, pentru ca în 18 martie același an să le fie interzisă evreilor trecerea la catolicism (aceasta era una dintre porțițele de scăpare pentru aceștia, deoarece puteau emigra în Spania catolică, așa cum propusese episcopul încă din 1939). Totuși guvernul antonescian a deportat sute de mii de evrei în Transnistria.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Andrea_Cassulo#cite_ref-7.

⁵¹ Născut în 10 aprilie 1884 (Săbăoani, județul Neamț) România, este înscris la Seminarul diecezan din Iași în 1894. Este hirotonit în 7 aprilie 1907, de către episcopul de Iași, Nicolae Iosif Camilli, în capela Institutului Notre Dame de Sion din Iași. Pentru că preoții ieziți plecaseră din cadrul Seminarului, unul dintre cei trei tineri preoți selectași pentru a preda aici este chiar el, ba mai mult este numit prefect pentru seminarști. Slujește și în câteva parohii din Moldova (Văleni, Faraoni și Bacău), iar după perioada Primului Război Mondial, în 1920, devine secretar al noului episcop Alexandru Theodor Cisar. Este paroh în Horlești (Iași), dar în același timp colaborează și la revista Lumina creștinului și este și capelan la Mănăstirea Notre Dame de Sion din Iași. În 5 iulie 1925 este numit episcop de Iași, ca urmare a plecării episcopului Cisar ca Arhiepiscop la București și consacrat la 20 septembrie 1925 de trei episcopi (Alexandru Theodor Cisar, asistat de episcopul Greco-Catolic de Oradea, Valerian Traian Frențiu și episcopul Greco-Catolic de Lugoj, Alexandru Nicolescu). Ca episcop s-a aplecat mult asupra bunei desfășurări a activității Seminarului Diecezan, dar și asupra construirii de lăcașe de cult, ori asupra celor greu încercați pe perioada conflictelor armate din 1940 – 1944, ori asupra evoluției presei catolice (a achiziționat o tipografie pentru a putea răspândi cât mai bine mesajele evanghelice). În perioada celui de-al doilea Război Mondial catolicii au avut de suferit mult pentru că erau considerați străini de neam, dușmani ai țării, așa că li se refuza eliberarea actelor de stare civilă pe motiv că cei catolici nu pot fi de origine etnică română. Episcopul a protestat trimițând o serie de memorii lui Ion Antonescu, iar la câteva zile autoritățile au recunoscut faptul că toți catolicii din Moldova nu pot fi considerați străini de poporul român. Nu au încetat formele de discriminare religioasă, dar oricum s-au mai domolit. Din păcate apropierea frontului de Iași îl determină pe episcop să se refugieze cu seminaristii săi la Beiuș, gazdă fiind episcopul Greco-Catolic Valerian Traian. Se retrage și de aici în septembrie 1944, pentru a scăpa de represiunile armatelor germane și ungare, în Munții Bihorului la o casă a Episcopiei Greco-Catolice de Oradea, dar din păcate se îmbolnăvește grav de o dublă pneumonie și moare la 27 septembrie același an.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Mihai_Robu.

⁵² Născut în 29 octombrie 1881 la Servières (Lozère), Franța, cu numele Jean-Pierre-Marie-Albert Salaville. După ce a studiat la o școală din Isère, a intrat la noviciatul asumpționist de la Seine-Saint-Denis, unde a primit haina monahală la 8 septembrie 1897 cu numele de Sévérien. Face primele voturi la 9 septembrie 1898

Francez din Plovdiv – *Ausone Dampérat*⁵³, Episcopul auxiliar al Arhiepiscopiei Ortodoxe de București – *Irineu Mihălcescu*⁵⁴, ambasadorul Franței la București –

și pleacă la Ierusalim pentru studiile de filozofie, până în 1901. Face voturile perpetue în 4 octombrie 1899 tot aici. Pleacă pentru doi ani la Roma pentru studii de teologie (1904 – 1905), este trimis apoi la Phanaraki Kadiköy (1905 – 1906) și la Ierusalim (1906 – 1908). În 9 mai 1907 este hirotonit la Ierusalim și trimis la Kadiköy unde devine adjunctul Centrului de Studii Bizantine, ulterior director. În 1914 pleacă pentru a satisface serviciul militar, dar este eliberat repede din cauza slabei constituții. După numai doi ani petrecuți la Roma, pleacă la Monseniorul Petit, la Atena, Grecia. În 1922, împreună cu părintele Gervais Quenard fondează revista *Union des Églises*, editată de *Bonne Presse*, cunoscută pentru documentația sa bogată. Din 1929 este numit la Roma la Colegiul Tor di Nona, apoi profesor de Teologie Orientală la Ateneul Pontifical Urbanian (1932 – 1940). Este numit consilier al Congregației Orientale (1936) și director spiritual la Colegiul Român. Între 1942 și 1945 este profesor la Facultatea Catolică din Lyon, iar în 1949 revine la Atena unde fondează un Centru de Studii Bizantine. Este preocupat în studiile sale mai ales de liturgie (articolul său foarte mare din *Dictionnaire de Théologie Catholique* este util încă multor teologi). Are peste 300 de titluri de cărți, articole, colaborări la dicționare enciclopedice etc. Părintele Vitalien Laurent face referință la personalitatea sa prin trei etichete: *istoric al liturghiei orientale*, *herald al unității creștine și istoric în slujba apostolatului întru unitate*. Pe întreg parcursul lucrărilor sale nu ofensează niciodată pe ortodocși, ba chiar vede în orice lucru diferit un avantaj pentru unitate. De asemenea are mulți prieteni printre ortodocși, chiar printre înalții prelați (Episcopul Germain de Sardes și Gennade de Heliopolis. Participă activ la multe Congrese care s-au ținut la Velehrad (locul de îngropare al Sfântului Chiril) în 1909, 1911, 1924, 1927, 1932 și 1936, ca și la Congresul Internațional de studii Bizantine de la Belgrad (1927), Atena (1930), Roma (1936), Paris și Bruxelles (1948) ori Salonic (1953), în 1937 a fost numit membru de onoare al Academiei de Velehrad. Un mare luptător pentru unitatea creștinilor, salută cu entuziasm actele Conciliului Vatican II pe această temă. „A reușit prin scrierile sale nu doar să clarifice multe puncte obscure din Istoria Bisericii Orientale, dar și să debaraseze pe coreligionarii săi de multele erori ce afectează personajele și lucrurile din Bizanț”, spun frații asumpționiști despre el. S-a stins din viață la vârsta de 84 de ani, la Atena (locul său preferat) în 26 octombrie 1965 și este înhumat la Heraklion.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/severien-jean-pierre-m-a-salaville-1881-1965>.

⁵³ Născut în 17 octombrie 1886 la Charente à Marillac, Franța, cu numele de Henri Dampérat. Studiază la școala din Breuil (1899 – 1903), dar expulzarea călugărițelor de aici îl obligă la plecare la Taintegnies (Belgia) până în 1905, când alege viața asumpționistă, alegând numele de Ausone. Face primele voturi la 11 septembrie 1906 și la 13 septembrie 1907 pe cele perpetue. Face trei ani de filozofie la Leuven, apoi este trimis la Bursa în Turcia (1910 – 1913) și la Kadiköy (1913 – 1914) pentru studii de teologie, este mobilizat pe perioada războiului, așa că abia pe 1 august 1920 este hirotonit la Leuven. Este trimis în Bulgaria unde slujește 30 de ani neîntrerupt. Între 1920 și 1932 predă la Colegiul din Plovdiv, între 1932 și 1934 este superior la Colegiul Saint-Michet din Varna, iar din 1934 până în 1946 este din nou la Plovdiv, dar ca superior al Comunității Sfântul Augustin de aici. Este numit vicar provincial pentru întreaga misiune Orientală (1950) atât cât se poate face din cauza instaurării comunismului în regiune. Un educator înnăscut insuflă elevilor săi dragoste pentru învățare, dar și pentru diverse activități (fanfară, orchestră, agrement, sport etc.). Fondează primul club de fotbal din Bulgaria, dar și liga națională, căci el însuși era un sportiv. Este un apropiat al poporului bulgar, ca dovadă este trimis la Paris în delegație pentru Conferința Inter Aliați în 1946, de unde se întoarce cu avantaje obținute în mod neașteptat. Este decorat, dar după 1948 este discreditat de regimul comunist și este nevoit să părăsească Bulgaria în 1950. Acceptă direcțiunea Colegiului Mongré din Rhône, dar boala sa de inimă îl obligă ca din 1952 să se menajeze. În urma unui accident de mașină (aprilie 1955) se recuperează, dar moare în somn în 11 iunie 1955. Este înhumat în cavoul familie Marillac din Jauldes, Franța.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/ausone-henri-damperat-1886-1955>.

⁵⁴ Născut în 24 iulie 1874 la Valea Viei (Pătărlagele), județul Buzău, România, cu numele de Ioan Mihălcescu. A fost teolog și ierarh ortodox român, mitropolit al Moldovei (1939 – 1947). A absolvit Facultatea de Teologie din București (1899), apoi s-a specializat în filozofie (Facultățile de filozofie din Berlin și Leipzig), obținând titlul de doctor în filozofie și Facultatea de Litere din Leipzig. Revenit în țară participă activ la viața religioasă și academică română (devine profesor la Catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică a Facultății de Teologie din București, a inițiat publicarea revistei *Curierul parohial al Bisericii Amzei*, a reprezentat Biserica Ortodoxă Română la manifestări ecumenice precum *Congresul Alianței*

Adrien Thierry, Consulul general francez la București – Pierre Moeneclaey, Consilierul Coroanei – Prof. Nicolae Iorga, primarul Bucureștiului – Iulian Peter, Prof. Demetriu N. Burileanu (București)⁵⁵, Prof. Gheorghe I. Brătianu (Iași), Prof. Nicolae Bănescu (Cluj)⁵⁶, directorul Fundației Regale Carol I – Prof. Alexandru

universale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică de la Praga din 1928 ș. a.). Este ales ca arhiereu-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și desemnat să conducă secția culturală a Consiliului arhiepiscopal. În 1939 este ales și înscăunat ca Mitropolit al Moldovei. Ca mitropolit a susținut o activitate științifică și educativă, organizând diverse conferințe religioase, plătind din salariul său taxele unor elevi etc. Se retrage din scaunul mitropolitan la Mănăstirea Agapia unde și moare la 5 aprilie 1948.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Irineu_Mih%C4%83lcescu.

⁵⁵ Născut în 26 octombrie 1869 la Turnu-Severin, România, decedat în 10 noiembrie 1947, București, România. Clasicist, profesor universitar și gazetar. Când era încă elev publică *Elemente din istoria literaturii române primitive* (1888). Se specializează în limba greacă la Sorbona, Paris, obținând titlul de doctor în limba și literatura greacă. Este invitat să predea la Universitatea din București ca profesor suplinitor. Obține doctoratul în litere și la Bruxelles tot în 1898. Devine profesor titular din anul 1906, rămânând la Catedra de istoria literaturii elene mai bine de 30 de ani. A îndeplinit și diverse misiuni: inspector general al învățământului secundar (1905), director general al învățământului superior (1922, 1927), secretar al Ateneului Român (1934 – 1939). Este unul dintre fondatorii Institutului de Studii Latine (1938). A militat pentru o cultură națională bazată pe valorile clasicismului. A fost închis după ocuparea Bucureștiului de către armata germană.

Cf. <https://crispedia.ro/dumitru-n-burileanu/>.

⁵⁶ Născut în 16 decembrie 1878 la Călărași, România, decedat în 10 septembrie 1971 la București, România. A fost istoric român, bizantinolog, membru titular al Academiei Române. După școala primară la Găiești (1885 – 1889) vine la București pentru gimnaziu și liceu (1889 – 1896) la Liceul „Sf. Sava”, apoi Facultatea de Litere și Filozofie din capitală, cunoscând profesori care l-au ajutat în formarea ca filolog, istoric și bizantinolog: Bogdan Petriceicu Hașdeu, Titu Maiorescu, Grigore Tocilescu, Ovid Densusianu, Dimitrie Onciul, dar și Nicolae Iorga. Între 1901 și 1904 este profesor suplinitor de greacă și geografie la Pitești, dar este preocupat de filologia clasică și de traduceri din operele clasicilor tragediei grecești, publicând în 1903 primele studii referitoare la teatrul grecesc antic, iar în 1904 un studiu de literatură comparată: *Shakespeare și Eschil*. Predă între 1904 și 1907 la Craiova, dar nu părăsește publicarea unor articole, studii despre literatura antică sau chiar traduceri. A luat atitudine împreună cu Iorga față de înăbușirea revoltei țărănești din 1907, fapt ce l-a obligat să se retragă la București. Între 1907 și 1910 este desemnat inspector școlar la București, dar predă și discipline filologice la *Liceul Dimitrie Cantemir*, *Liceul Matei Basarab*, *Liceul Gheorghe Lazăr* sau *Colegiul Sfântul Sava*. Este important pentru studiul nostru faptul că urmează cursuri de bizantinologie între 1910 și 1912 la Universitatea din München, sub îndrumarea lui August Heisenberg și Karl Krumbacher (fondator al publicației de specialitate *Byzantinische Zeitschrift*). Scrierile sale devin din ce în ce mai apreciate de mari personalități ca Iorga ori Heisenberg. Susține în 1914 o teză de doctorat în greaca bizantină și modernă, notată cu calificativul *magna cum laudae*. Nu reușește să câștige concursul pentru ocuparea unui post de profesor de bizantinologie, așa că se declanșează o polemică publică între el și ocupantul postului, Demostene Russo, care se pare că fusese mai degrabă numit decât câștigător. După Primul Război Mondial este profesor suplinitor la Catedra de limbă și literatură elenă a Universității din Iași, pentru ca în anul următor să fie propus pentru a deveni membru corespondent al Academiei Române și este numit profesor titular al Catedrei de Bizantinologie a Universității din Cluj, la recomandarea expresă a lui Iorga. Este o perioadă de efervescență științifică și academică pentru aproape 20 de ani, urmată de alți 8 ani de activitate la București (1938 – 1946). În 1920 este ales membru de onoare al Societății de Studii Bizantine din Atena, iar anul următor este ales decan al Facultății de Litere și Filozofie a Universității Daciei Superioare din Cluj. Este decorat cu diverse medalii, ca recunoaștere a activității științifice, dar și universitare: *Coroana României* (grad de cavalier), *Răsplata Muncii pentru învățământ*, *Bărbăție și Credință* (clasa I), *Avântul Țării și Medalia Jubiliară*. În 1921 publică *Cele mai vechi știri bizantine asupra românilor de la Dunărea de Jos*, care cristalizează opiniile sale legate de istoria statelor românești (acestea, așa cum spunea și Iorga, s-au format după modelul bizantin), puternic discutate și fie aprobate, fie respinse de istoricii locali ori căci afirmația cum că formațiunile statale din Paristrion/Paradunavon (care cuprinde și Scythia Minor/Dobrogea de astăzi) au un caracter românesc, i-a coagulat pe mulți istorici (în special ruși și bulgari) în jurul atitudinii

Tzigara-Samurcaș (Cernăuți)⁵⁷, *Prof. Scarlat Lambrino* (București)⁵⁸, directorul Bibliotecii Academiei Române – *General Radu R. Rosetti*⁵⁹, președintele Înaltei

de negare a acestei opinii. Îndeplinește rolul fie de prodecan, fie de decan fie chiar de prorector sau rector al Universității Daciei Superioare din Cluj, făcând parte și din comisia de organizare a concursului de agregare de la Catedra de Istorie Universală de aici, alături de nume ilustre ca Virgil Cândea, Nicolae Iorga ori Ioan Lupaș (1923 – 1926). Între 1924 și 1928 face parte din Comitetul de redacție de la *Byzantion*. În 23 mai 1936 devine membru titular al Academiei Române, Secțiunea Istorică, pentru ca în următorul an să publice *Dobrogea bizantină* (variațiune a aceleiași teme anunțate mai devreme). Septembrie 1938 este momentul sosirii la București, pe locul rivalului său, care decedase. Aici rămâne profesor până în 1938, aceasta fiind, după opiniile unora, cei mai prolifici ani ai săi pentru cariera de bizantinolog. Din păcate asasinarea lui Nicolae Iorga îl va propulsa pe Bănescu în funcțiile pe care acesta le deținuse: Secretar al Secției de Istorie a Academiei Române (1941 – 1948), director al Institutului de Studii Bizantine (1940 – 1948), director al Institutului de Studii ale Sud-Estului European (1940 – 1948) și director al Revistei Istorică (1941 – 1946). Predă un curs de istoriografie bizantină la Universitatea în București (1941 – 1942), fiind o noutate în învățământul românesc, iar un an mai târziu revine cu o lucrare ce reia tema predilectă: *Precizări istorice cu privire la ducatele bizantine Paristrion (Paradunavon) și Bulgaria*. În 1946 redactează și publică una dintre cele mai faimoase lucrări ale sale: *Le déclin de Famagouste. Fin du Royaume de Chypre. Notes et documents* și se pensionează de la Universitatea din București în iulie același an. În 1947 îi apar două dintre cele mai importante studii de bizantinologie: *Un problème d'histoire médiévale: création et caractère du Second Empire Bulgare* și *L'Ancien État bulgare et les Pays Roumains*. În 1948 se retrage pe rând din toate funcțiile pe care le deținuse, ca urmare a presiunilor noului regim comunist instaurat, finalizate cu retragerea titlului de membru al Academiei Române transformate în Academia Republicii Populare Române. Totuși colaborează fără a fi remunerat la alcătuirea Colecției Hurmuzaki (1948 – 1951). Nicolae Șerban Tanașoca afirma: „*Nicolae Bănescu a fost exploatat în particular, dar batjocorit în public de mandarinii noii puteri*”. În 1958 *Revue des Études byzantines* de la Paris este publicat un număr omagial pentru a marca cei 80 de ani ai bizantinologului, iar în 1961 și 1966 la cele două Congrese internaționale de studii bizantine de la Ohrida și Oxford, este ales vicepreședinte de onoare, chiar dacă nu a fost prezent, aceasta marcând prestigiul de care se bucura încă în mediile academice străine. Se implică în înființarea Societății Române de Studii Bizantine (1962), fiind ales președinte de onoare, iar doi ani mai târziu primește titlul de Profesor emerit. La împlinirea vârstei de 90 de ani apare un articol omagial: *Le 90 ans de Nicolas Banescu: Un Champion de l'amitié roumano-greque* (M. S. Théocharis și L. Hurmuziadis) în *Revista Balkan Studies*, vol 9, No 2 (1968), pp. 487 – 489. 10 septembrie 1971 este data decesului, exact în timpul celui de-al XIV-lea Congres Internațional de Studii Bizantine care avea loc la București, așa că multe dintre persoanele ilustre aflate aici au participat și la ceremonia de înmormântare.

Cf. ȘUBĂ, Șerban et al. – *N. Bănescu: 1878 – 1971: biobibliografie adnotată*, Biblioteca Centrală Universitară „Carol I”, București, 2010 pp. X – XIII, XVIII – XXXVIII.

<https://ziarullumina.ro/actualitate-religioasa/stiri/bizantinologul-craiovean-nicolae-banescu-22481.html>.

⁵⁷ Născut în 23 martie/4 aprilie 1872 la București, România, decedat în 1 aprilie 1952, la București, România. A fost istoric de artă etnograf, muzeolog, jurnalist cultural, membru al societății culturale Junimea, a deținut funcții la Școala Națională de Arte Plastice și Universitatea din București, dar și la Universitatea din Cernăuți, a fost director al Fundației Universitare Carol I (aici a înființat o mare colecție de diapozitive pe sticlă), iar în 1906 pune bazele Muzeului Național, ceea ce avea să devină mai târziu Muzeul Țăranului Român. A studiat la secția de istorie a Facultății de litere din București, apoi a plecat la Universitatea din Berlin și la Universitatea Ludwig Maximilian, unde a luat titlul de doctor. Revine în țară pentru scurt timp, apoi pleacă la specializare în muzeologie la Paris și Germania. Din 1899 este bibliotecar la Fundațiile Regale și profesor de estetică și istoria artei la Școala Națională de Arte Plastice. După Expoziția Universală de la Paris, se dedică unui proiect grandios, Muzeul de Etnografie și Artă Națională, la care va lucra ca director 40 de ani. Se implică și în formarea Muzeului Theodor Aman. Devine profesor suplinitor de istoria artei la Universitate (1911 sau 1912). În următorii ani participă activ la diferite manifestări culturale internaționale (Marea expoziție de artă de la Berlin sau Esposizione internazionale d'arte), susține cursuri, publică articole și cărți. Pentru că în timpul Primului Război Mondial a susținut alianța cu Germania, a avut de suferit în cariera sa, dar destul de repede s-a reabilitat în fața mediilor academice și culturale, astfel că în 1923 devine Inspector General al muzeelor, dar pentru că s-a oferit o ocazie nouă (recunoașterea diplomatică a României Mari) pleacă în Bucovina, devenind șef de catedră la departamentul de istorie a artei de la Universitatea din

Curți de Casație – *Andrei Rădulescu*⁶⁰, președintele Societății Române de Numismatică – *Constantin C. Moisil*⁶¹ și alții. Observăm o largă reprezentare a

Cernăuți. este o perioadă de efervescență a sa, reușind să facă chiar și un tur al României, alături de Simion Mehedinți cu conferințe despre arta populară. O ultimă etapă importantă este perioada celui de-al doilea Război Mondial, când din nou și-a manifestat germanofilia, fapt ce l-a făcut pe mareșalul Ion Antonescu să îl treacă pe o listă a trădării naționale, iar în 1946 Guvernul Groza să îl numească director onorific al Muzeului, dar fără nicio responsabilitate. A reușit să păstreze secția de artă a Muzeului cu ajutorul lui Emil Bodnăraș și Constantin Ion Parhon. Din 1948 se dedică scrierii memoriilor. Marginalizat de noul regim comunist, moare la 1 aprilie 1952 și este înhumat la Cimitirul Bellu.

Cf. https://en.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Tzigara-Samurca%C8%99.

⁵⁸ Născut în 16 august 1891 la București, România, decedat în 30 august 1964 la Lisabona, Portugalia. A fost istoric și membru corespondent al Academiei Române. A studiat la Sorbona istoria și epigrafia, iar în 1927 obține titlul de doctor. Venit în țară este șef de săpături la Histria (1928 – 1940) și director al Muzeului Național de Arheologie (1 august 1938 – 20 iulie 1940). Între 1941 și 1947 este director al Accademia di Romania de la Roma, dar care este închisă de către regimul de la București. se exilează în Portugalia, colaborând la reviste de specialitate de aici (*Arqueólogo Português*, *Revista da Faculdade de Letras de Lisboa*, *Bulletin des Études Portugaises*)

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Scarlat_Lambrino.

⁵⁹ Născut în 20 martie 1877 la Căiuți (Bacău), România, decedat în 2 iunie 1949 la închisoarea Văcărești, România. A fost istoric și general al armatei române, membru titular al Academiei Române. Absolvă Școala Militară de artilerie și geniu (1899) și Școala Superioară de Război (1906). O carieră militară deosebită în perioada Primului Război Mondial este rănit și decorat cu Ordinul Mihai Viteazul (clasa a III-a). Este atașat militar la Londra, iar în 1924 devine general. Se implică în domeniul cercetării și arheologiei, făcând săpături la *Soroca* (1928), *Cetatea Albă*, *Turnu-Severin* și *Tețina* (1929). Este ales membru corespondent al Academiei Române din 1927, iar din 1935 membru titular. Între 1931 și 1940 a condus Biblioteca Academiei Române. Este considerat a fi unul dintre cei mai importanți cercetători ai istoriei militare a poporului român. Este arestat și condamnat de un Tribunal al Poporului în 1949. Moare în închisoarea Văcărești la 72 de ani.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Radu_R._Rosetti.

⁶⁰ Născut în 21 noiembrie/4 decembrie 1880 la Chiojdenca (județ Prahova), România, decedat în 30 septembrie 1959 la București, România. A fost jurist și magistrat român, profesor universitar, academician, Președinte al Academiei Române (1946 – 1948), președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție (1938 – 1940), întemeietor al școlii de cercetare a dreptului românesc. Are o carieră strălucită în drept, dar și una didactică și Școala de Științe de Stat unde are un curs universitar despre dreptul internațional public. Predă între 1913 și 1947 drept civil, drept internațional public, drept comercial și drept constituțional la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale. În 5 iunie 1919 este ales membru corespondent al Academiei Române secțiunea istorică pentru ca la 20 mai 1920 să devină membru titular pe locul ocupat înainte de Mihail Kogălniceanu și Alexandru Xenopol. A fost președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție până când Ion Antonescu l-a înlăturat abuziv. După instaurarea comunismului a fost marginalizat. Lucrețiu Pătrășcanu, fost elev al său, i-a propus revenirea la Înalta Curte de Casație și Justiție, dar a refuzat. Se stinge din viață la 30 septembrie 1959 și este înhumat la Cimitirul Bellu. Astăzi Institutul de Cercetări Juridice al Academiei Române Academician îi poartă numele, Andrei Rădulescu.

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Andrei_R%C4%83dulescu.

⁶¹ Născut în 8 decembrie 1876 la Năsăud, Austro-Ungaria, decedat în 20 octombrie 1958 la București, România. A fost arheolog, numismat, profesor de istorie, director al Cabinetului Numismatic al Academiei. Ales membru de onoare al Academiei Române în 1948. Este considerat părintele numismaticii românești (a întemeiat prima școală românească de studiere a monedelor). A fost șeful Arhivelor Naționale. A studiat la Facultatea de Litere din București unde i-a avut ca profesori pe Grigore Tocilescu, Nicolae Iorga, Dimitrie Onciul ori Vasile Alexandrescu Urechia. Este profesor începând cu anul 1899 (Focșani, Tulcea și București) în 1910 este numit numismat ajutor la Cabinetul Numismatic al Academiei Române. Din 1919 este membru corespondent și din 1938 titular al Academiei Române. A avut diverse domenii în care a studiat: arheologie, istorie, sigilografie, heraldică, didactică, metrologie, epigrafie, arhivistică, medalistică, dar numismatica a rămas cea mai importantă. Are 239 de comunicări și studii de numismatică, cea mai prolifică perioadă fiind între 1939 și 1943. A fondat *Cronica Numismatică și Arheologică* și *Studii și Cercetări de Numismatică* și s-a îngrijit de *Buletinul Societății Numismatice Române*.

domeniilor importante ale României de la acea vreme, dar și din vecinătatea ei. A urmat o recepție la Nunțiatura Apostolică la care Excelența Sa Episcop Andrea Cassulo a menționat permanenta contribuție a Bisericii la cercetarea academică, dar și dorința de unire a celor două Biserici. De asemenea a fost ținută și o sesiune academică în Aula Magna a Fundației Regale Carol I, deschisă de un scurt concert de muzică bizantină interpretată de Corul bărbătesc al Bisericii Sf. Visarion. Sesiunea a fost prezidată de Nicolae Iorga, iar alocuțiuni și comunicări științifice au ținut diverse personalități din țară, dar și din străinătate. Au fost citite scrisori din partea multor Universități, Academii, Institute, cât și din partea ierarhilor Bisericii Catolice. Ca o încununare a înaltei activități academice, Vitalien Laurent, director al Institutului, a prezentat o lectură academică cu titlul *L'immigration turque en Dobroudja au temps de Michel VIII Paléologue* (Imigrația turcă în Dobrogea în timpul lui Mihai al VIII-lea Paleologul). Evenimentul a avut un puternic impact în societatea românească, fiind descris în câteva articole din importante reviste bucureștene (*Curentul*, *Codrul Cosminului*, *Decalogul* ș. a.).

Institutul a avut ca primi membri la București pe: Vitalien Laurent – director, Venance Grumel – secretar, dar a stat mai mult în Europa de Vest, Roma și Paris, Raymond Janin, Jean Gouillard – bibliotecar, plecat în 1945 la Paris, Jean Darrouzès⁶² – bibliotecar, venit abia în martie 1947. Pe lângă aceștia mai

Cf. IONESCU, C. – *Constantin Moisil – numismat al antichității*, în *Revista Bistriței*, 1995, nr. 9, pp.319-328.

⁶² Născut în 3 aprilie 1912 la Nassiet (Landes), Franța, cu numele de Pargoire Jean Michel Abel Darrouzès, decedat în 12 iunie 1990 la Montreuil Franța. Între 1926 și 1928 studiază la Poussan (Hérault) și între 1928 și 1929 este în noviciatul Scy-Chazelles (Moselle). Pe 1 noiembrie același an face primele voturi și urmează un an de filozofie. Pleacă la Mănăstirea Saint Gérard (Belgia) pentru doi ani de filozofie scolastică, iar în 1934 face patru ani de teologie la Roma, unde este și hirotonit pe 12 martie 1938. După diverse locuri în care a predat sau a studiat (Cahazuc, Universitatea din Toulouse etc.) este trimis la Paris (1945 – 1947) pentru a aștepta viza pentru România. În 1947 vine la București, dar părăsește repede țara (expulzarea călugărilor din 21 noiembrie 1947) și urmează IFEB la Paris. Din 1952 este profesor la școala din Miribel-les-Échelles (Isère), iar din 1953 pleacă la IFEB, Atena până în 1957, când revine la IFEB Paris. Din 1966 până în 1977 este cercetător la Centre National de la Recherche Scientifique, iar din 1969 până în 1977 este director al IFEB. Urmărind prezentarea Părintelui Albert Failler putem observa un mare număr de titluri de articole, studii și cărți semnate de acesta (17 lucrări și 86 de articole și studii, fără a menționa și marele număr de intrări în *Enciclopedia Catholicisme*, ori *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclesiastiques* sau *Dictionnaire de spiritualité*). Este o operă impresionantă, dovada unei intense și neîntrerupte activități, cu un stil personal interesant, acela de a nu lăsa o cercetare neterminată. Înțeles această muncă de cercetare ca pe un serviciu adus Bisericii, cu intenția de a face cunoscută și mai bine înțeleasă viața Bisericii Ortodoxe Bizantine prin scrierile și acțiunile ei. Se distanțează de Venance Grumel și Vitalien Laurent care căutau

menționăm pe Émile Jean⁶³ (a venit de la Kadiköy în 1939 și a rămas până în aprilie 1951), Bernhard Stöckle (a venit pentru foarte puțin timp) și Petru-Maria Bârsan⁶⁴ (s-a alăturat comunității în august 1944). Trebuie să menționăm faptul că, pe lângă activitatea Centrului, a bibliotecii, cercetarea academică și munca editorială a publicațiilor, unii dintre aceștia erau angrenați și în alte activități cum ar fi: Raymond Janin era profesor la Institutul Francez Notre-Dame de Sion de la București, Jean Gouillard confesor la același Institut, Émile Jean confesor la Pensionul de fete Notre-Dame de Sion. De asemenea încep să se implice, la cererea Institutului Francez pentru Studii Superioare în „marțea de la Sala Dalles” (ciclu de conferințe săptămânale) sau o serie de transmisiuni radio în fiecare sâmbătă, în care erau prezentate fiecare provincie franceză (cu traducere în limba română) urmate de dialoguri în limba franceză. Părinții Augustinieni Asumpționiști s-au raportat permanent la necesitățile societății, astfel că au cerut, cu sprijinul Legației Franceze, Guvernului României să organizeze cursuri de educație primară în limba nativă minorității franceze (cca. 120.000 de persoane relocate din Lorena în Banat în timpul domniei Împărătesei Maria Tereza). Pe lângă cazarea câtorva studenți proveniți din familii cu probleme financiare, IFEB a organizat și un curs de Greacă literară și filologie, ținut de Vitalien Laurent, curs la care au participat mulți studenți de la Universitatea din București⁶⁵.

Revenind la activitatea bibliotecii IFEB, un eveniment notabil este transferarea la București a unui masiv fond de carte prin achiziția lui Nicolae Iorga de la profesorul August Heisenberg, destinat Institutului de Studii Sud-Est

avantajeze argumentele Bisericii proprii. El caută să prezinte cu imparțialitate, cu obiectivitate documentele, lăsând pe fiecare cititor în parte să judece singur.

Cf. FAILLER, Albert – *In Memoriam – Jean Darrouzès (1912 – 1990)*, în *Revue des Études Byzantine*, nr. 49 (1991), pp. 335-349.

⁶³ Marie-Léon-Émile Jean.

⁶⁴ Născut în 12 aprilie 1903 la Lechincioara (Mureș), România. Este greco-catolic și s-a înrolat la Asumpționiștii de la Blaj pentru un an. Intră în noviciatul de la Beiuș pe 10 februarie 1935 și în 11 februarie 1936 face primele voturi. Pe 11 februarie 1939 face voturile perpetue la Blaj. Vine la București în august 1944, iar după expulzarea fraților în Franța, nu mai sunt cunoscute date despre activitatea sa. Știm doar despre suferințele de dinaintea morții din două scrisori (una cea a sorei sale și una a unui călugăr). Decesul survine, după suferințe cauzate de arterioscleroză, reumatism și astmă, la care se adaugă o pneumonie care ia pus capăt, în data de 4 decembrie și este înhumat în satul natal.

Cf. <https://www.assomption.org/fr/mediatheque/necrologies/petru-maria-barsan-1903-1977>.

⁶⁵ Op. Cit. p. 182.

Europene. De asemenea biblioteca IFEB care ajunsese la aproape 25.000 de volume aranjate la etajele trei și patru ale clădirii din Christian Tell, nr. 18 Bis a fost deschisă abia după septembrie 1938, timp în care a fost ordonată, catalogată și pregătită pentru cititori, cu o sală cu 20 de scaune și alte două spații destinate profesorilor și studenților. Aceasta era deschisă patru ore zilnic, accesul era gratuit, necesitând doar legitimație de student. Puteau intra și cei care se pregăteau pentru examenele de licență ori doctorat, profesori universitari și, mai rar, profesori de liceu și alți cercetători. Majoritatea studenților erau îndrumați aici de către profesorii lor. Cu siguranță era un centru de interes pentru studierea documentelor și cărților vechi, căci pentru anul 1939, de exemplu, este menționat un număr de aproximativ 500 de cititori care au pășit pragul bibliotecii.

Cutremurul din 10 noiembrie 1940, dar mai ales bombardamentul aliaților din 1944, au afectat în primul rând financiar activitatea IFEB și implicit a bibliotecii. Astfel Asumpționiștii au fost nevoiți să ceară fonduri pentru încălzirea localului, pentru ca mai apoi să mute preventiv fondul de carte în subsolul clădirii. În iarna 1944 – 1945 s-a declanșat și o criză a combustibilului (costurile încălzirii au crescut de 20 de ori față de 1939), iar instabilitatea politică generată de sosirea trupelor rusești, așa că biblioteca a fost închisă parțial publicului. Situația s-a deteriorat din ce în ce mai mult, culminând cu sosirea guvernului lui Petru Groza, care prin stabilizarea monetară din august 1947 a dat o puternică lovitură economică, obligându-i pe membrii Casei să deschidă biblioteca doar pentru cititorii fideli⁶⁶.

O altă dimensiune a activității membrilor IFEB la București este legată de susținerea Guvernului Francez în exil. Între 1940 și 1944, Vitalien Laurent, în mod special, a oferit informații despre opinia publică și societatea română celor din afară (să nu uităm că România era aliată cu Germania nazistă, până la 23 august 1944). Așa că pentru prodigioasa activitate de spionaj a sa, Părintele Laurent a primit titlul de „*Membru Onorific al Diviziei Civile a Ordinii Imperiului Britanic*”, însă, la

⁶⁶ Op. Cit. pp. 186-187.

terminarea războiului, a fost acuzat de „manifestare a ostilității contra Regimului Democratic nou înființat la București”, ca fiind unul dintre membrii „agenției de spionaj și diversiune a Statului Papal în România”⁶⁷. Deși a fost urmărit permanent de agenți de Poliție Secretă, nu s-a luat nicio măsură concretă împotriva lui sau a altor membri ai Casei. Cu toate acestea, pentru că au fost denunțați la autorități că l-ar ascunde pe fugarul Camil Demetrescu⁶⁸, susținător al liderului Partidului Național Țărănesc, Iuliu Maniu, în 7 octombrie 1947 au descins 60 de agenți pentru a percheziționa clădirea. Cu această ocazie au fost arestați atât Camil Demetrescu, cât și trei Asumpționiști (Raymond Janin, Vitalien Laurent, Jean Darrouzès), aceștia din urmă sub acuzația de tănuire (ascundere) a fugarului, și au fost predați Ministerului de Afaceri Interne. Au urmat interogatorii, închisoare, deși nu au fost găsite documente acuzatoare, cu excepția unui act de două pagini, în franceză, despre situația României, scrise de către Camil Demetrescu. Grație intervenției diplomatice a Nunțiului Apostolic de atunci, Gerald Patrick O’Hara⁶⁹, dar și a Însărcinatului cu Afaceri Francez, Jean-Paul Boncour, cei trei Preoți au fost eliberați, dar cu condiția părăsirii României în termen de 48 de ore. Biblioteca a rămas în grija lui Émile Jean și Petre Ș. Năsturel începând cu noiembrie 1947. Simțind pericolul care plana asupra bibliotecii, cei doi au încercat să transporte 23 de cutii cu cărți în mai 1938, dar pentru că presiunile au crescut, au reușit să

⁶⁷ Op. Cit. p. 204.

⁶⁸ Născut în 1913, decedat în 1992 la București. A fost jurist, diplomat de carieră, funcționar superior în Ministerul Afacerilor Externe. Așa cum relatează chiar el (în volumul de memorii redactat după 1980), prima misiune a sa era de „funcționar diurnist la Ministerul Finanțelor”, dar nu i-a plăcut. Așa că se pregătește asiduu ca să intre în diplomatie. A lucrat din 1937 până în 1947 în misiuni diplomatice în Lisabona, Madrid, Moscova ori Stockholm. A avut un rol important în lovitura de stat de la 23 august 1944, concertată de Rege și de oamenii politici importanți ai momentului. Pentru că era un real pericol pentru comuniștii care își arogaseră integral drepturile asupra acestui eveniment, dar și pentru alte cauze (era printre altele Directorul Adjunct al Cabinetului Ministrului și Cifrului) a fost arestat și judecat în procesul frunțașilor Partidului Național Țărănesc și condamnat la 15 ani de temniță grea pentru „complot și instigare la trădare prin necredință”, trecând pe la pușcăriile de la Galați, Sighet, Pitești și Dej. Are Domiciliu Obligatoriu din 1962 până în 1964, apoi îi este permis să meargă acasă, dar este permanent urmărit de Securitate. În 1975 este iarăși arestat și anchetat.

Cf. DEMETRESCU, Camil – *Note – Relatări*, Ediție îngrijită de Nicolae C. Nicolescu, Editura Enciclopedică București, 2001, pp. 1-17.

⁶⁹ Născut în 4 mai 1895 la Green Ridge (Pennsylvania), SUA, decedat la 16 iulie 1963, la Londra, Marea Britanie. A fost arhiepiscop romano-catolic, diplomat al Sfântului Scaun. În România a fost nunțiu din 19 februarie 1947 până în 5 iulie 1950, când a fost expulzat, pentru că a uns episcopi în mod clandestin (Ioan Ploscaru, Ioan Duma, Imre Erös, Joseph Schubert ș.a.).

Cf. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/boharag.html>.

transfere, pe parcursul a câtorva nopți, cărțile în clădirea Legației Franceze din vecinătate, iar de aici, în martie – aprilie 1949, cu ajutorul unui tren diplomatic au fost trimise la Paris, unde se află și astăzi.

Este interesantă o profeție a lui Vitalien Laurent care afirma în 1947, în contextul eliminării abuzive a 22 de profesori de la Facultatea de Litere a Universității din București, că „*Le byzantinisme se meurt au pays de Iorga*” (Bizantinismul moare în țara lui Iorga), pentru că Institutul pentru Studii Bizantine, condus până în iulie 1948 de către Nicolae Bănescu, a fost transformat în Secția de Istorie a Popoarelor Slave și a Bizanțului, sub conducerea lui Emil Condurachi⁷⁰, care avea un larg program de cercetare, dar nu și o echipă de cercetători.

⁷⁰ Născut în 3 ianuarie 1912 la Scânteia (județul Iași), România, decedat în 16 august 1987, la București România. A fost arheolog și istoric, membru titular al Academiei Române (din 1955).

Cf. https://ro.wikipedia.org/wiki/Emil_Condurachi.

2. Colaborările cu institutele culturale și științifice din București

După cum am văzut deja, colaborările cu institute culturale și științifice din București avuseseră loc încă din perioada activității de la Kadiköy, așa că rămâne să observăm întărirea acestora, dar și stabilirea unora noi. Astfel, datorită activității pe care o susținuseră deja membrii IFEB înainte de a sosi la București, la scurt timp au primit invitații de a face parte din diverse foruri academice, instituții academice ori participarea la prestigioase publicații științifice (*Buletinul Secției Istorice – Academia Română*, *Revista Istorică Sud-Est Europeană* ș. a.). Este vorba de Societatea Numismatică Română sau Academia Română, dar și altele.

Să le analizăm pe rând:

a. Societatea Numismatică Română

Înainte de deschiderea oficială a Centrului, Vitalien Laurent, director al Institutului, a ținut o primă prelegere academică în data de 10 aprilie 1938, cu ocazia unei sesiuni de comunicări, cu titlul „*Sigillographie et numismatique byzantines. Notes et documents*” (Sigilografie și numismatică bizantină. Note și documente). Este primul discurs academic al unui membru IFEB susținut de la sosirea la București. În anii ce au urmat, colaborarea continuă printr-o frecvență aproape regulată a documentelor sosite la Societatea Numismatică Română din partea aceluiași asumpționist: 28 mai – *Le gant à Byzance. Symbole monétaire et instrument du droit publique* (Mănușa de la Bizanț. Simbol monetar și instrument

de drept public), 28 ianuarie 1940 – *Βασιλεύς Ῥωμαίων. L’histoire d’un titre et le témoignage de la numismatique* (Împăratul romanilor. Istoria unui titlu și emisiunea numismatică), 23 iunie 1940 – *Numismatique et folklore dans tradition byzantine* (Numismatica și folclorul în tradiția bizantină), 8 decembrie 1940 – *Τὸ πολιτικόν. Monnaie divisionnaire de l’époque des Paléologues* (Politicianul. Moneda divizionară din epoca Paleologilor), 13 decembrie 1942 – *Bulle et monnaies inédites de Jean Ducas Comnène, empereur de Thessalonique (1240 – 1244)* (Hârtii și monede inedite ale lui Ioan Doukas Comnenul, împăratul Tesalonicului), 27 iunie 1943 – *Le briquet, emblème monétaire sous les Paléologues* (Blazonul, emblema monetară sub Paleologi) sau 4 noiembrie 1945 – *Le titre d’empereur orthodoxe et le sens de son emploi en numismatique* (Titlul de împărat ortodox și sensul utilizării sale în numismatică).

Constantin C. Orghidan, membru al Societatea Numismatică Română l-a rugat pe Vitalien Laurent, în 1942, să pregătească un proiect editorial dedicat întregului inventar al pieselor din perioada bizantină aflate în colecția sa, astfel că doi ani mai târziu, în 1944, catalogul de dedicat sigiliilor bizantine era deja terminat și gata de tipărit la Imprimeria Română. Acesta era primul din cele patru volume ale colecției, alături de două volume dedicate monedelor bizantine și unul dedicat pieselor non-numismatice. Din păcate, bombardamentele aliaților, dar și instabilitatea guvernului lui Ioan Antonescu au întârziat publicarea, iar posesorul s-a refugiat cu în localitatea Ferdinand (astăzi Oțelul Roșu) din județul Caraș Severin, unde a decedat la scurt timp, întreaga colecție intrând în patrimoniul Statului Român, secția tezaur. Vitalien Laurent a reușit să publice ceea ce fusese deja pregătit (volumul întâi cu sigiliile) abia în 1952.

Colaborarea cu Societatea Numismatică Română a fost bazată pe respect reciproc și întrajutorare. Acest lucru reiese din faptul că în perioada de după cel de-al doilea Război Mondial, pentru că ședințele lunare ale Societății nu puteau fi ținute în sediul Arhivelor Statului, Părintele Laurent s-a oferit să găzduiască la Institutul Francez pentru Studii Bizantine discuțiile, din aprilie 1946 până octombrie

1947, așa cum aflăm dintr-o scrisoare a lui Constantin C. Moșil în care mulțumește pentru sprijinul acordat, dar și din autorizația Prefecturii Poliției pentru 1946 – 1947 document aflat la Societatea Numismatică Română⁷¹.

b. Academia Română

După cum am observat în paginile anterioare, doi dintre membrii de seamă ai Academiei Române, Nicolae Bănescu și Radu R. Rosetti, au participat la inaugurarea oficială a Casei din Christian Tell, iar cu prima ocazie a reunirii Academiei Române, din 1 iunie 1938, au Bănescu a propus ca Directorul IFEB, Vitalien Laurent („a cărui multiplă activitate l-a impus tot mai mult în cercurile științei internaționale”⁷²) să fie numit membru corespondent al Instituției, propunere ce a fost adoptată cu 24 de voturi pentru din totalul de 25 exprimate⁷³. Peste doar doi ani șapte membri (Nicolae Bănescu, Andrei Rădulescu⁷⁴, Dumitru Caracostea, Gheorghe Spacu, Theodor Capidan, Ștefan Ciobanu și Gheorghe Ionescu-Sisești) au semnat o propunere de acordare a titlului de membru onorific al Academiei Române aceluiași director al Institutului pentru Studii Bizantine, Vitalien Laurent⁷⁵. Propunerea a fost adoptată cu 31 de voturi pentru din totalul de 32 exprimate⁷⁶.

⁷¹ Cf. TUDORIE, Ionuț – Alexandru – *The French Institute for Byzantine Studies in Bucharest*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25 – 27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017, p. 190.

⁷² *Analele Academiei Române – Desbaterile, tomul LVIII, 1937 – 1938*, p. 189.

⁷³ *Analele Academiei Române – Desbaterile, tomul LVIII, 1937 – 1938*, p. 189.

⁷⁴ Președintele Academiei Române între 1946 – 1948.

⁷⁵ «Subsemnații propun ca membru de onoare pe rev. părinte Vitalien Laurent, Directorul Institutului francez de studii bizantine din București. Activitatea sa științifică, atât de asiduă și multiplă, îmbrățișează domenii din trecutul istoric al poporului român. Institutul pe care-l conduce dă o prețioasă colaborare institutului nostru românesc, iar vasta bibliotecă ce posedă e deschisă cercetătorilor noștri.

«Alegerea, pe care avem onoare a v-o propune, ar fi o recunoaștere a marilor sale însușiri de învățat și a interesului pe care, în activitatea sa la Institut și la Societatea numismatică română, ni-l arată.»

N. Bănescu, Th. Capidan, Andrei Rădulescu, Șt. Ciobanu, G. I. Șișești, D. Caracostea, G. Spacu.

⁷⁶ *Analele Academiei Române – Desbaterile, tomul LX, 1939 – 1940*, p. 195.

O recunoaștere a valorii cercetărilor făcute de către Părinții asumpționiști este și numărul mare de articole publicate în jurnalul editat de Secția Istorică a Academiei Române (între 1942 și 1947 Vitalien Laurent a publicat 17 articole, Jean Gouillard a publicat 3 articole, iar Raymond Janin doar unul). Așadar o activitate prodigioasă.

c. Institutul de Studii Balcanice

Institutul a fost înființat de Victor Papacostea în 1937, exact în aceeași perioadă cu transferul IFEB de la Kadiköy la București, dar a fost recunoscut ca o entitate legală și susținut de la bugetul de stat abia în 1943. Avea conferințe publice săptămânale și cercetări despre Turci, Grecii moderni, Sârbi, Bulgari, Albanezi și Armeni în cadrul Școlii de limbi Balcanice și Orientale. Programul academic pentru 1943 – 1944 număra cinci cursuri tematice speciale. Unul dintre acestea, *La géographie historique des Balkans sous la domination byzantine* (Geografia istorică a Balcanilor sub dominația bizantină), a fost încredințat aceluiași director al Institutului Francez pentru Studii Bizantine, Vitalien Laurent, care și-a început cariera de profesor asociat la Universitatea din București pe data de 8 februarie 1944 cu prelegerea *Byzance – Mère des Balkans* (Bizațul – mama Balcanilor). Din nefericire bombardamentul din 4 aprilie asupra capitalei, a blocat proiectul lui Victor Papacostea, însă pasiunea comună pentru istoria Balcanilor, a făcut posibilă publicarea a trei articole în revista *Balcania*⁷⁷.

⁷⁷ TUDORIE, Ionuț – Alexandru – *The French Institute for Byzantine Studies in Bucharest*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25 – 27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017, p. 192.

d. Institutul pentru Studii Bizantine

Relațiile cu Institutul pentru Studii Bizantine începe încă dinaintea sosirii asumpționiștilor la București, căci atât scrisorile primite de la profesorul Nicolae Bănescu, de la Universitatea din Cluj (aflate în arhiva IFEB de la Institutul Catolic din Paris), cât și pozele-document de la cel de-al V-lea Congres de Studii Bizantine susținut la Roma între 20 și 27 septembrie 1936, evidențiază faptul că cele două entități științifice se respectau reciproc. Întemeietorul Institutului pentru Studii Bizantine este Nicolae Iorga, despre care vom discuta pe larg în capitolul rezervat personalităților cu care IFEB a avut contacte și colaborări. Nu putem trece însă peste raporturile dintre cele două Institute, căci, atât Iorga, cât și Bănescu (după asasinarea lui Iorga acesta a preluat direcțiunea Institutului de Bizantinologie adică din 1940 până în 1948) au avut relații deosebite cu cercetătorii IFEB, în special cu Vitalien Laurent, directorul acestuia.

e. Institutul de Istorie Universală

Acest Institut a fost înființat, la inițiativa lui Nicolae Iorga, în decembrie 1936, pentru ca mai apoi, în 1938, să devină una cu Catedra de specialitate din cadrul Facultății de Litere a Universității din București. Relațiile între cele două Institute au debutat încă din decembrie 1939, odată cu inaugurarea oficială a clădirii în care funcționează și astăzi institutul român, eveniment la care Vitalien Laurent, în calitate de director al IFEB, a fost invitat⁷⁸. După dispariția lui Iorga, frâiele au fost preluate de către alt apropiat al IFEB, Gheorghe I. Brătianu, motiv pentru care colaborarea nu a încetat, dovadă fiind apariția unui articol al directorului IFEB în

⁷⁸ Chronique de l'Institut – în *Échos d'Orient*, 38 (1939), p. 507.

primul număr al *Revue Historique du Sud-Est Européen*⁷⁹ de după preluare. De asemenea este invitat de mai multe ori să susțină prelegeri, cu diverse ocazii. Astfel în 1943 susține prelegerea *L'Académie florentine et l'humanisme byzantin du Quattrocento*⁸⁰, în 1944 *Les débuts de l'humanisme en France*⁸¹.

Un alt moment elocvent în relația dintre cele două Institute este constituit de plecarea lui Mihail Lascaris, la Tesalonic, cel care îndeplinise funcția de consilier științific al Institutului de Istorie Universală. Acest post va fi preluat, de la data de 1 noiembrie 1944, de către Vitalien Laurent, la propunerea lui Brătianu, pentru început pe o perioadă de un an, dar care se va prelungi pe încă doi. Acest pas a fost foarte important, oferindu-i lui Vitalien Laurent, și implicit IFEB, posibilitatea atât a unei stabilități financiare⁸², dar și colaborarea cu personalități științifice ale momentului (Gheorghe I. Brătianu, Dionisie Pippidi, Mihai Berza, Alexandre Eck ori Ion Nistor). Însă și mai important este faptul că articolele directorului IFEB vor fi publicate cu regularitate în cadrul *Revue Historique du Sud-Est Européen*. Sunt șapte articole publicate: *La croisade et la Question d'Orient sous le pontificat de Grégoire X (1272 – 1276)*⁸³, *Xéropotamou et Saint-Paul. Histoire et légende à l'Athos*⁸⁴, *Le rapport de Georges le Métochite, apocrisiaire de Michel VIII Paléologue auprès du pape Grégoire X (1275 – 1276)*⁸⁵, dar și șase conferințe publice susținute în cadrul ședințelor ordinare ori speciale: *Charles Diehl, historien de Byzance* (3 martie 1945), *Aux origines de l'église moldave: le métropolitane Jérémie* (1945), *La domination byzantine aux bouches de Danube sous Michel VIII Paléologue* (1945), *Nicolas Iorga, historien de l'empire Byzantin* (1945), *L'idée de*

⁷⁹ Este vorba de articolul lui Vitalien Laurent, *La Serbie entre Byzance et la Hongrie à la veille de la quatrième croisade*, în *Revue Historique du Sud-Est Européen*, 18 (1941), pp. 109-130.

⁸⁰ Textul nu a fost publicat niciodată, dar Gheorghe I. Brătianu menționează această alocuțiune în *Dare de seamă de activitate pe anul 1942/1943*, București, Institutul de Istorie Universală Nicolae Iorga, 1944, p. 10.

⁸¹ BRĂTIANU, Gheorghe I. – *Dare de seamă de activitate pe anul 1942/1943*, București, Institutul de Istorie Universală Nicolae Iorga, 1944, p. 10.

⁸² Este angajat al Ministerului Culturii Naționale și al Cultelor până în noiembrie 1947, conform ștatelor de plată ale Institutului de Istorie Universală.

⁸³ *Revue Historique du Sud-Est Européen*, 22 (1945), pp. 105-137.

⁸⁴ *Revue Historique du Sud-Est Européen*, 22 (1945), pp. 267-287.

⁸⁵ *Revue Historique du Sud-Est Européen*, 23 (1946), pp. 233-247.

guerre sainte dans la tradition byzantine (1946) și *Le métropolitaine Macaire et la prise de Vicina par les Tartares* (1946).

f. Cercetări românești publicate de Institutul Francez pentru Studii Bizantine

Este absolut obligatoriu să vedem și reversul raporturilor științifice dintre cercetătorii români și cei ai Institutului Francez pentru Studii Bizantine sosit la București, după ce am văzut care erau relațiile cu mediile academice și de cercetare din România. Astfel este de reținut aspectul bilateral al acestora, căci nu doar Părinții Asumpționiști erau publicați în reviste de specialitate românești, ci și cercetătorii români erau publicați de revistele IFEB (*Échos d'Orient*, *Études Byzantines* și *Revue des Études Byzantines*). Între 1936 și 1949 în paginile celor trei reviste patronate de asumpționiști au fost publicate sau recenzate lucrări ale unor personalități ca: **Nicolae Bănescu** (*Sceau inédit de Katakalon, katépano de Paradounavon*⁸⁶, *Sceau de Démétrius Katakalon, katépano de Paradounavon*⁸⁷, *Deux études byzantines: I. Autour de Kekaumenos; II. La première attaque russe de Constantinople (860)*⁸⁸ ș. a.), **Gheorghe I. Brătianu** (*Marian Malowist, Kaffa – Kolonia genuenska na Krymie i problem wschodni w latach, 1453-1475*⁸⁹, V. Laurent, Brătianu G. I., *Recherches sur Vicina et Cetatea Alba [...]*⁹⁰, R. Janin, Brătianu G. I., *Les origines du peuple roumain: les données archéologiques [...]*⁹¹, Pierre Năsturel, Brătianu Georges I., *Origines et formation de l'unité roumaine*⁹², P. Năsturel, G. I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea Statelor române*⁹³),

⁸⁶ *Échos d'Orient* 35 (1936), pp. 405-408.

⁸⁷ *Échos d'Orient* 39 (1940), pp. 157-160.

⁸⁸ *Revue des Études Byzantines* 6 (1948), pp. 191-198.

⁸⁹ *Revue des Études Byzantines* 6 (1948), pp. 128-131.

⁹⁰ *Échos d'Orient* 35 (1936), pp. 113-117.

⁹¹ *Échos d'Orient* 35 (1936), pp. 113-117.

⁹² *Revue des Études Byzantines* 4 (1946), pp. 228-284.

⁹³ *Revue des Études Byzantines* 5 (1947), pp. 277-278.

Gheorghe Cronț (J. Gouillard, Cronț Gheorghe, *Iconomia în Dreptul bisericesc ortodox I. Principii. II. Dispensa și grațierea*⁹⁴, R. Janin, Cronț Gheorghe, *Alegerea ierarhilor în Biserica ortodoxă*⁹⁵ ș. a.), **Pierre Năsturel**⁹⁶ (Pall Francisc, *Le controversie tra i Minori Conventuali e i Gesuiti nelle missioni di Moldavia (Romania)*⁹⁷, I. Bianu et D. Simionescu, *Bibliografia românească veche (1508-1830), t. IV. Compléments et Corrections*⁹⁸, P. Năsturel, Slătineanu Barbu, *Ceramica românească*⁹⁹ ș. a.), **Nicolae Iorga** (R. Janin, Iorga N., *La place des Roumanins dans l'histoire universelle t. II. Époque moderne*¹⁰⁰, S. Salaville, *Les arts mineurs en Roumanie d'après un ouvrage de N. Iorga*¹⁰¹, R. Janin, Iorga N., *Textes post-byzantins I. Chronique de Constantin Maurocoradato et de son fils Alexandre. II. Lettres des patriarches d'Antioche aux princes roumains de XVIII siècle*¹⁰² ș. a.), **Nicolae Cartojan** (R. Janin, Cartojan N., *Poema cretană Erotocrit în literatura românească și izvorul ei necunoscut*¹⁰³, N. A. Gheorghiu, N. Cartojan, *Istoria literaturii române vechi. I. De la origini până la epoca lui Matei Basarab și Vasile Lupu. II. De la Matei Basarab și Vasile Lupu până la Șerban Cantacuzino și D. Cantemir*¹⁰⁴), **Ion Radu Mircea** (P. Năsturel, Mircea, Ion Radu, *Catalogul documentelor Țării Românești (1369-1600)*¹⁰⁵), **Maria Matilda Alexandrescu-Dersca** (Pierre Năsturel, Alexandrescu-Dersca M. Mathilde, *La campagne de Timur en Anatolie (1402)*¹⁰⁶) ori **Ioan D. Petrescu** (J. Gouillard, Petrescu I. D., *Condacul Nașterii Domnului Ἡ παρθένος σήμερον [Le Kontakion de Noël]. Studiu de muzicologie comparată*¹⁰⁷). De asemenea, fără a mai face referință la lucrări, mai apar nume ca: N. A. Gheorghiu, Vasile Grecu, Dimitrie G. Ionescu, P. P.

⁹⁴ *Échos d'Orient* 37 (1938), pp. 485-486.

⁹⁵ *Échos d'Orient* 37 (1938), pp. 475-476.

⁹⁶ Este vorba despre același Petre Șerban Năsturel.

⁹⁷ *Revue des Études Byzantines* 5 (1947), pp. 261-262.

⁹⁸ *Revue des Études Byzantines* 5 (1947), pp. 281-282.

⁹⁹ *Revue des Études Byzantines* 6 (1948), pp. 141-142.

¹⁰⁰ *Échos d'Orient* 35 (1936), p. 253.

¹⁰¹ *Échos d'Orient* 38 (1939), pp. 214-219.

¹⁰² *Échos d'Orient* 39 (1940), pp. 241-242.

¹⁰³ *Échos d'Orient* 36 (1937), pp. 127-128.

¹⁰⁴ *Études Byzantines*, 2 (1944), pp. 292-294.

¹⁰⁵ *Revue des Études Byzantines* 7 (1949), pp. 261-262.

¹⁰⁶ *Revue des Études Byzantines* 4 (1946), pp. 281-282.

¹⁰⁷ *Études Byzantines*, 1 (1943), pp. 291-292.

Panaïtescu, Constantin Spulber, Damian P. Bogdan, Andrei Veress, Ștefan Pașca, I. D. Ștefănescu, Dan Simionescu, George Potra, I. Georgescu, Aurelian Sacerdoțeanu, Radu Vulpe, Constantin Marinescu, Mariu, Theodorian-Carada, Ioan Lupaș, Francisc Pall, Grigore Nandriș, Ion Bianu, Constantin Săndulescu-Godeni, Barbu Slătineanu, Victor Brătulescu. Nu trebuie să ocolim nici un amplu repertoriu bibliografic, ce include toate articolele și monografiile de specialitate tipărite în România în acel timp¹⁰⁸.

Am ținut să menționăm cât mai multe nume și titluri ale articolelor sau recenziilor cercetătorilor români pentru a putea evidența foarte clar deschiderea către multe alte domenii decât cele ale bizantinologiei, cum ar fi muzica, istoria modernă, literatura, religia (vezi probleme legate de ierarhia bisericească ortodoxă) și nu numai. Acest fapt exprimă caracterul savant, asemănător celui umanist, cu o dorință de cunoaștere cât mai aprofundată și detaliată a specificului acestei zone. Este un act de confirmare a calității deosebite a cercetătorilor Institutului Francez pentru Studii Bizantine, condus atât de magistral de o mână de Preoți Asumpționiști, dar cu o formație asemănătoare cu cea a călugărilor benedictini ori a iezuiților.

g. Relațiile cu teologii ortodocși

În pofida deschiderii pe care am sesizat-o în activitatea asumpționiștilor, au existat și puternice voci refractare din partea teologilor ortodocși. Pentru că însăși mutarea de la Kadiköy nu fusese bine privită de către preoții greci (unii teologi nu doreau mutarea Institutului la Atena, așa cum era luată în calcul de către Curia Generală a Congregației Asumpționiștilor), sosirea la București i-a pus pe călugări în situația de a fi precauți și foarte atenți la relațiile cu Biserica Ortodoxă Română,

¹⁰⁸ LAURENT, Vitalien – *Les études byzantines en Roumanie (1939-1946)*, în *Revue des Études Byzantines* 6 (1948), pp. 241-268.

chiar dacă ratificarea, în 1929, a Concordatului cu Vaticanul din 1927 dădea un privilegiu deosebit Bisericii Catolice de aici. Existau persoane din cercuri influente care ar fi putut determina o reactivare a adversității față de Biserica Romei în cazul în care asumționiștii ar fi abuzat de benevolența autorităților. Astfel unul dintre criteriile pe care și le-au impus membrii IFEB a fost acela de a păstra caracterul științific al activității și al revistelor publicate, fără a se implica în probleme de diferențe culturale. Li s-a reproșat faptul că nu s-au implicat în demersurile ierarhilor catolici (romano-catolici și greco-catolici) din România pentru înființarea unei Facultăți de Teologie sau chiar a unei Universități protejată de către Vatican (așa cum dorea de exemplu Episcopul de Blaj, Ioan Suci), însă chiar de la anunțarea sosirii acestora la București au fost reacții dure din partea teologilor ortodocși, profesori la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității din București, unul dintre aceștia fiind Niculae M. Popescu ce a avut o „explozie de șovinism”¹⁰⁹, fapt ce i-a obligat pe călugări la o atitudine de „privitori la evenimente”. Totodată doar două evenimente legate de activitatea Bisericii Ortodoxe Române și-au făcut loc în revista *Échos d'Orient*, prima – decizia Sfântului Sinod¹¹⁰ referitoare la trecerea la limba română ca limbă de cult pentru toate comunitățile, inclusiv pentru cele cu enoriași vorbitori de altă limbă, cea de-a doua – alegerea unui nou patriarh Nicodim¹¹¹. Raymond Janin a scris o recenzie în 1936 despre o metodologie defectuoasă utilizată de profesorul Teodor M. Popescu de la Facultatea de teologie din București în comentariile acestuia pe marginea enciclicei papale *In suprema Petri Sede (1848)*, care constă în faptul că nu oferea cititorilor trimiterea la textul original, fapt ce se conjugă cu observația cronicarului grec al evenimentului ce evidențiază atitudinea anti-catolică a aceluiași teolog (Biserica Romană este văzută ca un „inamic al culturii”), în opoziție cu atitudinea pozitivă a Bisericii Ortodoxe.

¹⁰⁹ ROSETTI, Radu R. – *Pagini de jurnal*, ed. Îngrijită de Cristian Popișteanu et al., editura Adevărul, București, 1993, p. 62.

¹¹⁰ LACOMBE, Jean – *Chronique des Églises orientales: Patriarcat roumain* în *Échos d'Orient*, 38 (1939), p. 187.

¹¹¹ LACOMBE, Jean – *Chronique des Églises orientales: Patriarcat roumain* în *Échos d'Orient*, 38 (1939), pp. 425-426.

Totuși au fost și teologi ortodocși ale căror titluri au fost recenzate și publicate în revistele Institutului Francez pentru Studii Bizantine, cum ar fi: **Ioan G. Coman** (*Geniul sfântului Grigorie de Nazianz; Sfântul Grigorie de Nazianz despre împăratul Iulian asupra discursurilor IV și V; Cauzele generale ale politicii anticreștine a împăratului Iulian după mărturii patristice*¹¹²), **Ioan Pulpea-Rămureanu** (*Lupta împăratului Iulian împotriva creștinismului*¹¹³), **Liviu Stan** (*Sfinții români*¹¹⁴), **Petre Vintilescu** (*Despre poezia iconografică din cărțile de ritual și cântarea bisericească*¹¹⁵), dar și renumitul teolog, **Dumitru Stăniloae**, profesor la Academia Teologică de la Sibiu (*La vie et l'enseignement de G. Palamas*¹¹⁶). Au fost mulți teologi ortodocși doritori să le fie recenzate cărțile, drept dovadă stau listele cu *cărțile primite la redacție* între 1938 și 1949, printre acestea numărându-se chiar revista anuală a Facultății de Teologie din București, *Studii Teologice*, ori opere ale mitropolitului Moldovei, **Nicodim Munteanu**, **Ene Braniște**, **Milan Șesan**, **Ioan Zugrav**, dar și alții.

Am evidențiat faptul că datorită importantei poziții ocupate de către Institutul Părinților Asumpționiști, a înaltului caracter științific, dar și a deschiderii de ambele părți, periodicele patronate de cercetătorii teologi francezi au fost orientate și spre producțiile științifice ale Bisericii Ortodoxe Române, chiar dacă au existat voci ce s-au opus prezenței și activității catolicilor în arealul românesc.

¹¹² Toate cele trei cărți recenzate în *Échos d'Orient*, 37 (1938), pp. 241-243.

¹¹³ *Revue des Études Byzantines* 5 (1947), p. 279.

¹¹⁴ *Revue des Études Byzantines* 4 (1946), pp. 285-287.

¹¹⁵ *Échos d'Orient*, 36 (1937), p. 507.

¹¹⁶ *Échos d'Orient*, 37 (1938), pp. 447-455.

3. Colaborările cu personaje marcante ale vremii

Am expus în capitolul anterior relațiile pe care Centrul din strada Christian Tell, nr. 18 Bis le-au stabilit cu institutele culturale și științifice din București, însă, așa cum menționam încă de acolo, sunt foarte importante și raporturile pe care le-a avut acesta, prin persoanele din interior cu personalități marcante ale culturii din acele timpuri. Trebuie să punem ca piatră unghiulară a întregului edificiu științific din România a acestui Institut Francez pentru Studii Bizantine, pe unul dintre cei mai importanți părinți ai bizantinologiei românești, Nicolae Iorga. Pentru acest lucru vom recurge la un relevant și condensat articol al istoricului Liviu Damian de la Facultatea de Istorie a Universității din București, articol prezentat în 5 mai 2018 la aniversarea a 80 de ani de activitate a IFEB la București¹¹⁷.

Relația specială pe care au avut-o călugării asumpționiști cu Iorga nu începe odată cu discutarea posibilei sosiri la București, ci mult mai devreme, căci pe de o parte istoricul român avea cunoștință de munca bizantinologilor de la Kadiköy, iar pe de cealaltă parte cercetătorii francezi intraseră în contact cu operele savantului, în mod special cu vasta lucrare *Byzance après Byzance*, publicată în 1935. Alături de alți mari istorici, A. D. Xenopol, Dimitrie Onciul ori Vasile Pârvan, Iorga contribuie la așezarea cercetării istorice românești pe baze științifice, dar el, în mod particular, întemeiază școala românească de bizantinologie. Astfel în 1914 fondează Institutul sud-est european, apoi inițiază revista *Bulletin de l'Institut pour l'Étude de l'Europe Sud-Orientale* (1914 – 1923) devenită *Revue Historique du Sud-Est Européen* (1924 – 1947), iar la București organizează primul congres internațional de studii bizantine în 1924. Toate acestea contribuie la ridicarea prestigiului internațional al acestei școli românești de bizantinologie. Nu trebuie să trecem sub tăcere faptul că

¹¹⁷ DAMIAN, Liviu – *Aportul lui Nicolae Iorga la cercetarea istoriei și a studiilor de istorie bizantină*, în *Părinții augustinieni asumpționiști la ceas aniversar*, editor Pr. Lucian Dincă, editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2019, pp. 145-180.

încă de la prima participare a sa la un congres internațional de bizantinologie, Iorga s-a făcut remarcat prin comunicări cu caracter deosebit¹¹⁸, iar în anii ce au urmat a contribuit cu „24 ediții de izvoare, 19 lucrări de sinteză, 95 de monografii speciale și articole, cât și 120 de recenzii”¹¹⁹. De asemenea impune noțiunea de „sud-est european” în lumea științifică. În 1934 pune bazele Institutului de Bizantinologie, împreună cu Nicolae Bănescu și Demostene Ruso, pentru ca trei ani mai târziu să reușească, prin susținerea regelui Carol al II-lea, așa cum am mai menționat, să obțină biblioteca marelui istoric bizantinolog August Heisenberg, cu un fond de carte bogat și foarte valoros pentru nou înființatul Institut. Este creatorul unor concepte istorice, a unor formulări științifice ori a unor atitudini diferite de alți mari istorici ai vremii. Astfel termeni precum „*Omul bizantin*”, ori „*Bizanț după Bizanț*”, ori „*sinteza bizantină*” (termen ce reunește patru momente fondatoare ale Bizanțului (*Roma politică, elenismul cultural, creștinismul și tradițiile orientale*), ori situarea fondării Imperiului Bizantin odată cu împăratul Iustinian și nu cu Constantin cel Mare¹²⁰ sunt câteva dintre marile contribuții ale sale la studiul istorie Bizanțului, rămânând și în zilele noastre la fel de valoroase prin profunzimea și valabilitatea lor.

Pentru că erau orientate asupra studiului aceluiași orizont istoric, Bizanțul, cele două foruri științifice, Nicolae Iorga și Institutul Francez pentru Studii Bizantine de la Kadiköy, aveau informații unul despre celălalt. Nu știm dacă au existat și contacte fizice nemijlocite între savantul român și cercetătorii francezi, dar avem dovada faptului că la Kadiköy se citea opera sa¹²¹, iar sosirea la București a

¹¹⁸ Lucian Boia menționează două comunicări: *Bazele necesare ale unei noi istorii a Evului Mediu și Supraviețuirea bizantină în Țările Române* susținute la Congresul de la Londra din 3 – 9 aprilie 1913.

¹¹⁹ PIPPIDI, Andrei – *Bibliografia lucrărilor lui N. Iorga referitoare la Bizanț și cruciade*, în Nicolae Iorga – istoric al Bizanțului, Culegere de studii, prefață Eugen Stănescu, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971, pp. 235-250.

¹²⁰ Nicolae Iorga vorbește de o perioadă de proto-bizantinism (secolele IV – VI d. C.).

¹²¹ PÉTRIDÈS, Sophrone, N. Iorga : *Operele lui Constantin Cantacuzino*, în *Revue des études byzantines*, nr. 41 (1903), p. 283; JANIN, Raymond, Iorga (N.), *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation*, în *Échos d'Orient*, nr. 174 (1934), pp. 252-253; JANIN, Raymond, Iorga (N.), *Byzance après Byzance, continuation de l'«Histoire de la vie byzantine»*, în *Échos d'Orient*, nr. 180 (1935), pp. 505-503; JANIN, Raymond, Iorga (Nicolas), *Notes et extraits por servir à l'histoire des Croisades au XIVe siècle*, în *Revue des études byzantines*, nr. 146 (1927), p. 244.

IFEB, a fost înlesnită, așa cum am menționat deja, de același susținător, Nicolae Iorga.

O altă personalitate cu care a interacționat Institutul din Christian Tell, nr. 18 Bis, a fost Nicolae Bănescu, printr-o legătură foarte apropiată cu directorul acestuia, Vitalien Laurent. Prietenia dintre cei doi savanți a stat la baza stabilirii multora dintre contactele cu cercurile științifice, așa cum am văzut în capitolul anterior. Însă între cei doi s-au stabilit nu doar respect și simpatie, ci și devotament, dăruire, căci, înainte de părăsirea definitivă a țării din toamna lui 1947, Vitalien Laurent îi încredințase manuscrisul „*Le trisépiscopat du patriarche Matthieu Ier (1397 – 1410). Un grand procès canonique à Byzance au début du XVe siècle*”, care ar fi trebuit să fie publicată de Institutul de Bizantinologie, fapt care s-a produs abia la 25 de ani distanță¹²², la un an distanță de la decesul lui Nicolae Bănescu. Chiar și după plecarea din România, directorul Institutului era ținut la curent cu informații din țară despre distrugerile produse de comunism pentru un an (ianuarie 1948 – ianuarie 1949), cât părintele Émile Jean a fost angajat al Legației franceze de la București. Din păcate în iunie 1948 transformarea Academiei Române în Academia Republicii Populare Române¹²³, dar și agravarea situației cercetătorilor l-au motivat pe Bănescu să își dorească să emigreze, așa cum o spunea în câteva scrisori trimise bunului prieten Vitalien Laurent¹²⁴, însă autoritățile i-au interzis orice deplasare în străinătate până la moartea sa din 1971.

Un alt personaj marcant al cercurilor științifice din România cu care Institutul a avut relații deosebite a fost Victor Papacostea, fondatorul Institutului de Studii și Cercetări Balcanice, așa cum am menționat în capitolul anterior. Acesta concepușe un program de studii și conferințe legate de limbile balcanice (turcă, greacă modernă, bulgară, sârbo-croată, albaneză și armeană), dar și cursuri referitoare la probleme balcanice. Așa cum am menționat în capitolul anterior, unul dintre aceste

¹²² LAURENT, Vitalien – *Le trisépiscopat du patriarche Matthieu Ier (1397-1410). Un grand procès canonique à Byzance au début du XVe siècle*, în *Revue des Études Byzantines*, nr. 30 (1972), pp. 5-166.

¹²³ Decretul nr. 76/1948.

¹²⁴ Sunt 25 de scrisori păstrate în arhiva IFEB (Paris).

cursuri fusese oferit cu respect și încredere asumpționistului Vitalien Laurent la începutul anului 1944, însă această colaborare se va termina curând din cauza bombardamentului asupra capitalei României în același an. Relația dintre cei doi cercetători nu s-a oprit totuși aici, căci directorul Institutului Francez de Studii Bizantine a publicat articole în revista *Balcania* patronată de Institutul pentru Cercetări Balcanice: *Le thème byzantine de Serbie, L'archevêque de Peć et le titre de patriarche après l'Union*, și *Le patriarche d'Ochroda Athanase II et l'Église romaine. Notes et documents*, dar și două articole care nu au mai putut fi publicate în 1947¹²⁵, dar prin grija lui Papacostea au fost salvate și publicate mult mai târziu: *La République de la Chimère et ses appels au pape Grégoire XIII (1577 – 1582)*¹²⁶; *La République de la Chimère (Albanie) aux XVIe–XVIIe siècles*¹²⁷. De asemenea a ținut și o prelegere despre omonimia toponimului Argeș, regăsit atât în Valahia cât și în Armenia în data de 20 martie 1946, ulterior publicată și în limba română cu titlul *Argeșul din Valahia și Argeșul din Armenia sau isprăvile omonimiei*¹²⁸.

Un alt personaj marcant al mediului academic și de cercetare românesc ce a avut relații apropiate cu membrii IFEB este Constantin Moisil, cel care a fost în acea perioadă președintele Societății Numismatice Române, dovadă stând faptul pe care l-am menționat deja anterior: în strada Christian Tell, nr. 18 Bis, timp de un an și ceva (aprilie 1946 – octombrie 1947) și-a ținut ședințele Societatea Numismatică Română.

Ultimul din această scurtă listă, dar nu cel mai puțin important este Petre Ș. Năsturel, un personaj foarte apropiat călugărilor asumpționiști. L-am situat pe acest ultim loc pentru că destinul său este legat de cel al bibliotecii bizantine, mai precis de salvarea ei. Dar să punctăm detaliile în mod cronologic. Bizantinologul Năsturel, deși este născut în Franța la data de 1 aprilie 1923, dintr-o familie franco-română, vine în România în anul 1941, obține titlul de doctor cu lucrarea *Contribuții la*

¹²⁵ TUDORIE, Ionuț – Alexandru – *Une restitution inspirée*, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 52 (2013), pp. 23-26.

¹²⁶ Vezi *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 52 (2013), pp. 27-44.

¹²⁷ Vezi *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 52 (2013), pp. 45-55.

¹²⁸ În *Revista Istorică*, 32 (1946), pp. 37-54.

istoria relațiilor bizantino-române, sec. XIV – XV, pentru ca în 1970 să se exileze, mai întâi în Grecia, apoi în Franța, unde mai obține un alt titlu de doctor cu lucrarea *Les documents roumains du Mont Athos*, sub îndrumarea lui Jean Gouillard, numeni altul decât unul dintre asumpționiștii ce fuseseră la București. După schimbarea regimului politic de la București primește titlul de doctor honoris causa al Universităților Alexandru Ioan Cuza din Iași și cea din Timișoara. Moare la vârsta de 89 de ani. Este foarte interesant faptul că în informațiile sumare regăsite pe site-ul academia.edu¹²⁹ se află un detaliu foarte elocvent: „*Supervisors: Vitalien Laurent, Vasile Grecu, Nicolae Bănescu, and Jean Gouillard*”. Acest lucru evidențiază relațiile strânse pe care acesta le-a avut cu patru mari bizantinologi, doi români și doi francezi asumpționiști.

Am observat apropierea dintre domnul Petre Ș. Năsturel și cercetătorii de la IFEB, să mergem mai departe și să vedem care a fost locul ocupat de acesta în raport cu biblioteca bizantină din București. Așa cum aflăm dintr-o scurtă, dar condensată prezentare a bibliotecii bizantine a domnului Alexandru Ojică¹³⁰ în momentul în care asumpționiștii au fost forțați să părăsească România, se pune problema salvării bibliotecii care conținea valoroase obiecte, atât pentru bizantinologie, cât și pentru patrimoniul mondial. În jurul acestui moment s-au născut diverse legende: una menționa faptul că volumele ar fi fost aruncate de la unul dintre geamurile bibliotecii în curtea vecină, a Ambasadei Franței, dar nu poate fi verificată ipoteza, căci tomurile vechi s-ar fi deteriorat; o a doua vorbește despre construirea unui tunel între cele două clădiri vecine, cea a Institutului și cea a Ambasadei Franței, dar și aceasta este demontată de incapacitatea fizică a călugărilor care nici prea numeroși nu erau, dar nici într-o condiție fizică demnă de astfel de gesturi. Doar mărturia personală a domnului Petre Ș. Năsturel, făcută după căderea regimului comunist din România, este singura ce este și plauzibilă, dar și logică. Acesta spunea că el împreună cu doi călugări, Émile Jean și Petru-

¹²⁹ Vezi <https://independent.academia.edu/PetreNasturel>

¹³⁰ OJICĂ, Alexandru – *Din Constantinopol la Paris, prin București. Biblioteca de studii bizantine – și istoria sa cu iz de roman*, la <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/din-constantinopol-la-paris-prin-bucuresti-biblioteca-de-studii-bizantine-si-istoria-sa-cu-iz-de-roman>.

MariaBârsan, rămași incognito în clădire au cărat timp de două-trei nopți, cu roaba și însoțiți de un paznic al Ambasadei Franței dotat cu un pistol toate cărțile din bibliotecă în incinta legației franceze, iar de aici, prin intermediul valizelor diplomatice și a vagoanelor de tren sigilate, acestea au ajuns acolo unde se află și în ziua de astăzi, Biblioteca IFEB din cadrul Institutului Catolic de la Paris. Așadar iată cum domnul Petre Ș. Năsturel a contribuit nu doar la activitatea Institutului la București, ci și la salvarea fondului de carte care putea fi distrus de comuniști.

Facem o mică paranteză pentru a explica de ce am vorbit de o valoare patrimonială, mondială chiar, a bibliotecii, nu doar pentru studiile de bizantinologie. Spunem aceasta bazându-ne pe doar câteva¹³¹ dintre titlurile de incunabule aflate în posesia acestei biblioteci și care au poposit pentru doar zece ani și la București:

1. Un exemplar dintre cele trei din toată lumea al *Molitfelnicului de la Kiev din 1646*, scris și gravat manual.
2. *Molitfenicul (Trebnik) lui Petru Movilă (Kiev, 1646)*.
3. O colecție de canoane numită *Kormčaja kniga (1653)*
4. *Piatra Credinței* a Patriarhului Moscovei, Ștefan Iavorski (*Lavra Pecerska, 1730*)
5. ediții vechi ale *Filocaliei* în limba rusă (*Dobrotoljubie*)
6. *Manuscrisul IFEB 45*. Datând din secolele XIII-XIV, este compus din două părți: în primul sunt copiate fragmente din opera Sfântului Ioan Scărarul, însoțite de o colecție de 124 explicații; textele din a doua parte sunt puse pe seama unui anume Nil, dar fac parte mai ales parte din opera lui Evagrie Ponticul.

¹³¹ Lista este preluată din articolul domnului Alexandru Ojică.

Cf. OJICĂ, Alexandru – *Din Constantinopol la Paris, prin București. Biblioteca de studii bizantine – și istoria sa cu iz de roman*, la <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/din-constantinopol-la-paris-prin-bucuresti-biblioteca-de-studii-bizantine-si-istoria-sa-cu-iz-de-roman>.

7. Numeroase opere de filozofie și iconografie ale bisericilor creștine din părțile orientale, Egipt, Liban, Siria.

Dar și două cărți importante pentru noi ca români:

1. ***Observații și probleme bănățene*** de Nicolae Iorga.
2. ***Istoria Românilor*** de Nicolae Iorga.

Revenind la personalitățile cu care au interacționat călugării asumpționiști în doar cei zece ani de activitate pe teritoriul românesc, lista acestora ar putea fi extinsă, însă ne-am oprit la cele mai marcante, cele mai relevante nume pentru mediul academic și al cercetării românești. Am putea adăuga aici, practic, orice persoană care a intrat în contact cu ei și spunem aceasta plecând de la faptul că deschiderea reală de care au dat dovadă călugării, înaltul nivel științific cu care au tratat problemele istorice și nu numai, precum și felul lor de a fi, cu siguranță i-au făcut pe cei care i-au cunoscut să îi stimeze și să îi respecte și ca oameni, și ca persoane consacrate, dar și ca oameni de știință.

Pentru că aici se încheie cercetarea întreprinsă este momentul să formulăm câteva rezultate la care am ajuns. Astfel se desprind următoarele:

Un prim rezultat este constituit de fapt din trei componente la care am ajuns prin studierea acestei probleme a activității bibliotecii bizantine din cadrul IFEB:

- a. mai întâi trebuie să recunoaștem faptul că suntem impresionați de cantitatea de fond de carte, dar ceea ce este și mai important de calitatea specială a acestora. Astfel numai niște savanți asemănători umaniștilor puteau să conceapă lista de tomuri necesară și apoi să și reușească să o procure. Căci ce este absolut uimitor toate acestea au fost făcute nu din

dorința de a contraataca Biserica Orientală, ci din vădita deschidere spre ecumenism.

- b. în al doilea rând se află calitatea fenomenală a fiecărui *lucrător în via Domnului*, chiar dacă mlădițele sunt rafturi, iar boabele sunt paginile îngălbenite ale unor incunabule, ori cărți de specialitate. Este important că fiecare în felul lui, după capacitățile și afinitățile proprii a reușit să zdrobească, să tescuiască și apoi să lase la fermentat cele citite pentru ca apoi să dea licori intelectuale după gustul fiecărui destinatar ce s-ar adăpa din scrierile lor. Vedem nu doar că au îngrijit via Domnului, ci au și preluat roadele altora și le-au gustat, apreciind aromele divinității în orice publicație, indiferent de domeniul abordat. Nu putem să nu observăm faptul că, deși erau călugări și preoți, își făceau timp și pentru a relaționa cu cei din jurul lor, adică nu pot fi văzuți doar ca niște devoratori pitiți printre rafturile bibliotecii, cu nasul doar între filele vreunei cărți. Părinții Asumpționiști au știut să răspândească în jurul lor parfumul lecturilor proprii, să pune cărămidă peste cărămidă la ceea ce Conciliul Vatican II va statua ca nouă direcție spirituală creștină, obligativitatea ecumenismului. Ori Părintele Emanuel d'Alzon a știut să citească semnele timpului și să recomande fraților din Congregație să facă acest apostolat numai prin cunoaștere profundă și însușire temeinică a specificului Bisericii Orientale, acest lucru observându-se în fiecare vină din trupul asumpționist. Acești frați sunt cu adevărat asemănători cu cei din perioada scolastică ori, așa cum am mai afirmat-o, cu marii umaniști ai secolelor XIV – XVII. Este adevărat că nu sunt nume atât de rezonante pentru întreaga societate civilă, dar cu siguranță pentru mediul cercetătorilor din domeniile bizantinismului, ori numismaticii, ori heraldicii etc. cu siguranță sunt reverberante; cu siguranță munca lor este încă folosită, se face referință la ea, este poate punct de plecare pentru alte studii.

- c. în al treilea rând se află tendința enciclopedică a acestei colecții de carte. Spunem aceasta pentru că numai intrând concret în interiorul ei poți observa cum este structurată: se încearcă nu doar acoperirea cât mai multor domenii conexe bizantinismului, ci și cât mai aproape de integralitate. Fondul de carte este mereu aliniat la noutățile din domeniu sau din domeniile colaterale. Suntem siguri că valoarea bibliotecii stă nu doar în faptul că a strâns cărți vechi cu valoare patrimonială, ci și în faptul că ea este conectată la modernitate. Putem spune că are nu doar o dimensiune diacronică, ci și una sincronică, impresionând atât prin documentele originale, cât și prin surprinderea modului în care a evoluat studiul bizantinismului.

Un al doilea rezultat la care am ajuns pe parcursul cercetării noastre este în fond o întrebare la care răspunsul nu poate fi dat cu ușurință. Pe măsură ce aprofundăm mai mult istoricul bibliotecii bizantine, s-a înfiripat o exclamație aproape retorică:

Care ar fi fost situația mediului cultural, academic și științific românesc dacă nu ar fi intrat în contact deplin cu membrii Institutului Francez pentru Studii Bizantine și cu biblioteca lor?

Este foarte greu să exprimăm exact cum ar fi arătat lumea culturală, academică și științifică românească fără prezența aceasta aici. Suntem însă siguri că dacă nu s-ar fi întâmplat toate acestea multe dintre realizările mediului academic ar fi suferit. Este adevărat că în România au existat personalități marcante ale bizantinismului, dar fără prezența acestor călugări asumpționiști, rezultatele ar fi fost mai greu de obținut.

Mediul cultural, academic și științific a primit, pe lângă directa lovitură dată de regimul comunist prin distrugerea ierarhiei valorilor culturale, și o lovitură indirectă, expulzarea Părinților Asumpționiști și odată cu ei, în mod implicit și a bibliotecii lor, a dus la pierderea posibilității de a intra în contact cu scrierile vechi culese fie din Orient, fie de la Athos, referitoare la teologie, patristică ș. a. ori la problemele atât de disputate între Orient și Occident. Lumea culturală românească a pierdut șansa de a cunoaște mai bine realitățile lumii bizantine, de a cunoaște care sunt influențele puternice venite din lumea Bizanțului și care este contextul ortodoxismului în zona Balcanilor și chiar și în România.

Cele două părți ale acestei relații au avut de câștigat foarte multe în cei zece ani de conlucrare. Au reușit să își întărească reciproc autoritatea și prestigiul național și internațional.

Dacă nu ar fi venit tăvălugul comunismului peste Estul Europei, astăzi am fi avut o Europă mult mai conștientă nu doar de occidentalismul ei, cât și de bizantinismul ei, ar fi fost cu siguranță mult mai bine *oxigenată de ambii ei plămâni*.

Este evident faptul că prestigiul Institutului Francez pentru Studii Bizantine a crescut într-un mod spectaculos în doar zece ani petrecuți pe meleagurile românești, nu numai prin munca de cercetare a membrilor lui, ci și prin punerea în comun a muncii lor cu cea a cercetătorilor români, în primul rând, dar și de alte naționalități. Este meritul nu doar al cercetătorului, ori a călugărului, ci al Omului care a știu să clădească acest far luminos al bizantinismului, această călăuză obiectivă a oricărui neofit ce ar dori să pășească pragurile studiului Bisericii Orientale, așa cum s-a dezvoltat în raport cu Bizanțul.

4. Concluzie – aportul cultural și științific al bibliotecii

Am observat pe parcursul a trei capitole aspectele esențiale legate de prezența scurtă a bibliotecii bizantine la București. Am reușit, credem, să evidențiem doar contextul în care aceasta s-a format în lumea orientală, la Kadiköy, cum a poposit la București, care au fost interacțiunile cu instituțiile și personalitățile vremii care activau în domeniile vizate de activitate Institutului Francez pentru Studii Bizantine, dar și modul în care pronia divină a lucrat pentru salvarea patrimoniului mondial deținut de către Biblioteca acestuia.

Am ținut să apară, pe cât posibil, în notele de subsol, cât mai elocvente detalii despre persoanele aflate în spatele unor nume. Nu am dorit doar să menționăm numele lor, ci să evidențiem reala valoare a acestora.

Poate au devenit greoaie și obositoare pasajele în care ne-am referit la personalitățile respective, dar am voit să facem parantezele explicative acolo și nu în eventualele anexe sau la finalul lucrării, pentru că ni se pare extrem de important să reliefăm *hic et nunc* profilurile oamenilor, care altminteri ar fi putut fi trecute cu vederea prea ușor.

Primul capitol a scos în evidență istoricul Congregației Augustinienilor Aumptoniști, dar și cauzele, scopul și mai ales modul în care au pus bazele studiilor bizantine, însoțite de prezența bibliotecii bizantine, care avea ca scop cunoașterea, aprofundarea și oferirea informațiilor despre Biserica Orientală, despre relațiile între cele două biserici (catolică și ortodoxă), dar mai ales despre documente, acte și scrieri legate de diferențele și asemănările dintre cele două biserici.

Al doilea capitol a reliefat raporturile pe care IFEB (Institutul Francez pentru Studii Bizantine) le-a stabilit și apoi consolidat cu Instituțiile culturale și științifice românești ale epocii, precum și modul în care, prin sosirea la București s-au edificat

din ambele direcții cercetările istorice, teologice legate de bizantinism. Au fost situații în care IFEB a făcut referire la munca cercetătorilor români, prin diferite articole ori recenzii ale unor cărți de specialitate, dar și situații în care instituțiile au inclus în rândurile lor pe Părinții asumpționiști, recunoscându-le astfel munca de cercetare.

Cel de-al treilea capitol a scos în evidență dimensiunea interumană a prezenței IFEB în România, prin raporturile pe care călugării asumpționiști le-au stabilit și le-au dezvoltat cu multe dintre personalitățile momentului, relații bazate nu doar pe respectul reciproc datorat înaltei pregătiri științifice, academice a celor implicați, ci și pe factorul uman, căci unele dintre aceste amicitii s-au păstrat și după momentul trist al expulzării cercetătorilor francezi.

În finalul acestui capitol au fost punctate aspectele importante rezultate în urma cercetării, cu privire la titlul anunțat (*Biblioteca Părinților Asumpționiști – promotoare a culturii bizantine în Bucureștiul anilor 1937 – 1947*). Credem că am reușit nu doar să răspundem afirmativ la tema anunțată, ci și să transmitem motivele pentru care putem să susținem acest lucru.

Cu speranța că am reușit să surprindem cât mai multe din aspectele legate de prezența la București a unui Institut Francez pentru Studii Bizantine și a unei biblioteci bizantine, dorim totuși să impulsionăm pe orice însetat de cunoaștere de adevăr și de pregustare a Adevărului Suprem, să calce pragul bibliotecii, fie de la Paris din cadrul Institutului Catolic din 21, rue d'Assas, fie de la București, strada Christian Tell, nr. 18 Bis, ca și cum ar intra într-o imensă bazilică ce adăpostește relicvele uneia dintre cele mai mari și importante realități istorice, politice și religioase: Imperiul Bizantin.

Bibliografie

1. *Analele Academiei Române – Desbaterile, tomul LVIII, 1937 – 1938*
2. *Analele Academiei Române – Desbaterile, tomul LX, 1939 – 1940*
3. BISKUPSKI, Ludwig – *L'institut Français d'Études Byzantines et son activité scientifique et littéraire, 1895 – 1970*, Istanbul 1970.
4. CASSIN, Matthieu, *Au milieu des livres. Constitution et fonctions de la bibliothèque de l'IFEB*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25 – 27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017.
5. DAMIAN, Lucian – *Aportul lui Nicolae Iorga la cercetarea istoriei și a studiilor de istorie bizantină*, în *Părinții augustinieni asumptioniști la ceas aniversar * 80 de ani de prezență la București **, editor Preot Lucian Dîncă a.a., editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2019.
6. Dîncă, Lucian (editor) – *Părinții Asumptioniști la ceas aniversar. 80 de ani de prezență la București*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2019.
7. FAILLER, Albert – *Le centenaire de l'Institut byzantin des Assomptionnistes*, Revue des études byzantines, tome 53, 1995.
8. GRANDHOMME, Jean-Noël – *Aux origines de l'Assomption en Roumanie (1862 – 1919)*, în COLLECTION RECHERCHES ASSOMPTION – *L'aventure Missionnaire Assomptionniste (Actes du Colloque d'Histoire du 150ème anniversaire de la Congrégation des Augustins de l'Assomption Lyon-Valpré, 22-26 Novembre 2000)*.

9. OJICĂ, Alexandru – *Din Constantinopol la Paris, prin București. Biblioteca de studii bizantine – și istoria sa cu iz de roman*,
la <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/din-constantinopol-la-paris-prin-bucuresti-biblioteca-de-studii-bizantine-si-istoria-sa-cu-iz-de-roman>.
10. PÉRIER-MUZET, Jean-Paul – *Les Grandes Lignes de l'Aventure Missionnaire Assomptionniste*, în COLLECTION RECHERCHES ASSOMPTION – *L'aventure Missionnaire assomptionniste* – Actes du Colloque d'Histoire du 150ème anniversaire de la Congrégation des Augustins de l'Assomption Lyon-Valpré, 22-26 novembre 2000.
11. TUDORIE, Ionuț – Alexandru – *The French Institute for Byzantine Studies in Bucharest*, în ARCHIVES DE L'ORIENT CHRÉTIEN – *L'apport des Assomptionnistes Français aux Études Byzantines*, Actes de colloque de Bucharest, 25 – 27 septembre 2014, Institut Français d'Études Byzantines, Paris 2017.
12. TUDORIE, Ionuț-Alexandru – *Une restitution inspirée*, în *Revue des Études Sud-Est Européennes*, 52 (2013), București, 2013.
13. WALTER, Julian – *The Assumptionists and Their Eastern Apostolate (1863 – 1980)*, Centennial Series 6, Rome 1980.